

Uloga komunikacije u učenju i razvoju djeteta

Smiljanić, Sandra

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:112088>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Sandra Smiljanić
ULOGA KOMUNIKACIJE
U UČENJU I RAZVOJU DJETETA
Diplomski rad

Zagreb, srpanj 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Sandra Smiljanić

ULOGA KOMUNIKACIJE
U UČENJU I RAZVOJU DJETETA

Diplomski rad

Mentor rada: prof.dr.sc. Siniša Opić

Sumentor rada: doc.dr.sc. Tihana Kokanović

Zagreb, srpanj 2022.

Sažetak

Iskustva iz ranog djetinjstva itekako determiniraju razvoj čovjekove ličnosti. Dijete uči po modelu te najčešće nasljeđuje obrasce ponašanja svojih roditelja. Ako roditelj primijeti da se navike i ponašanja kod djeteta moraju mijenjati mora krenuti od sebe ne bi li mu pružio dobar primjer. U prošlosti se malo obraćala pažnja na djetetove potrebe, a često ga se tjelesno kažnjavalo i verbalno zlostavljalo. Posljednjih se desetljeća promijenio pogled na roditeljstvo i dijete te se tradicionalne odgojne metode sve manje i manje koriste. Roditelji sve više prepoznaju i priznaju djetetovu potrebu za ljubavlju, vodstvom i brigom te mu primjenom vještina pozitivnog odgoja omogućuju da razvija važne životne vještine kao što su samopouzdanja, samopoštovanja, poštovanja, suradnje, empatije, ustrajnosti, strpljenja, odgađanja zadovoljstva, dijeljenja, opraštanja itd.

Teorijski dio rada ima za cilj prikazati najprimjerenije oblike komunikacije s djecom te njihov utjecaj na razvoj djece. Elaboriraju se odgojni stilovi te brojni rezultati istraživanja koji ukazuju na značaj kvalitetne komunikacije na relaciji roditelj-dijete-odgajatelj. Rezultati istraživanja pokazuju da ne postoji statistička značajnost u iskazivanju poruka ljubavi i potvrđivanja među roditeljima s obzirom na njihovo obrazovanje, bračni status, spol i broj djece u obitelji. U većini, roditelji su svjesni svoje uloge u životu djeteta te ulažu znatne napore da s djetetom kroz kvalitetnu komunikaciju izgrade blizak i zdrav odnos koji će kao takav doprinijeti njegovom pravilnom rastu, razvoju i učenju. Današnji roditelji komunikaciju prepoznaju kao vrijedan odgojni instrument koji im može pomoći u ostvarivanju željenih odgojnih ciljeva, a brojna istraživanja ukazuju da je upravo ona ključ uspjeha u razvoju djece.

Ključne riječi: roditelj, dijete, komunikacija, suradnja, razvoj

Summary

Experiences from early childhood very much determine the development of a person's personality. The child learns by model and most often inherits the patterns of behavior of their parents. If a parent notices that the child's habits and behaviors need to change, he must start from himself in order to set a good example. In the past, little attention was paid to a child's needs, and children were often physically punished and verbally abused. In recent decades, the view of parenting and the child has changed, and traditional educational methods are being used less and less. Parents increasingly recognize and acknowledge the child's need for love, guidance and care, and by applying positive parenting skills enable child to develop important life skills such as self-confidence, self-esteem, respect, cooperation, empathy, perseverance, patience, procrastination, sharing, forgiveness, etc.

The theoretical part of the paper aims to present the most appropriate forms of communication with children and their impact on children's development. Educational styles and numerous research results are elaborated, which indicate the importance of quality communication in the parent-child-educator relationship. The results of the research show that there is no statistical significance in the expression of messages of love and confirmation among parents with regard to their education, marital status, gender and number of children in the family. For the most part, parents are aware of their role in the child's life and make significant efforts to build a close and healthy relationship with the child through quality communication that will as such contribute to his proper growth, development and learning. Today's parents recognize communication as a valuable educational instrument that can help them achieve the desired educational goals, and numerous studies indicate that it is the key to success in children's development.

Key words: parent, child, communication, cooperation, development

Sadržaj

1.	UVOD	1
2.	KOMUNIKACIJA.....	2
2.1.	Etimologija i definicija komunikacije	2
2.2.	Verbalna i neverbalna komunikacija	2
2.3.	Dijalog - najčešći oblik komunikacije.....	3
2.3.1.	Emocionalni dijalog	3
2.3.2.	Spoznajni dijalog.....	4
2.3.3.	Usmjeravajući dijalog	4
3.	ODGOJ NEKAD I SAD.....	5
4.	RODITELJSKI ODGOJNI STILOVI.....	6
4.1.	Autoritarni odgojni stil – kruti odgoj	6
4.2.	Autoritativni odgojni stil-demokratski odgoj	7
4.3.	Permisivni odgojni stil - popustljiv odgoj.....	7
4.4.	Indiferentan odgojni stil-zanemarujući odgoj	7
4.5.	Što utječe na roditeljsko ponašanje?	8
5.	NEGATIVNE STRANE IZOSTANKA KOMUNIKACIJE	9
5.1.	Sukob	9
5.2.	Destruktivan i konstruktivan sukob.....	10
5.3.	Rješavanje problema	11
5.3.1.	Time out	11
5.3.2.	Nasilno rješavanje problema.....	12
5.3.3.	Rješavanje problema razgovorom.....	12
6.	ODGOJNO UČINKOVITA KOMUNIKACIJA.....	14
6.1.	Asertivno ponašanje.....	14
6.2.	Aktivno slušanje.....	15
6.2.1.	Elementi aktivnog slušanja	15
6.2.2.	Prednosti aktivnog slušanja	16
6.3.	TI i JA poruke	17
6.3.1.	„Ti“ poruke	17
6.3.2.	„Ja“ poruke	18
7.	GRANICE	20
7.1.	Kada roditelj kaže „Ne!“	20
7.2.	Kada dijete kaže „Ne!	21
8.	ZNAČAJ SURADNJE ODGOJITELJA I RODITELJA U SOCIJALNOM RAZVOJU DJECE	22

8.1. Dječji socijalni razvoj	22
8.2. Obilježja i važnost suradničkog odnosa odgojitelja i roditelja	23
8.3. Oblici suradnje odgojitelja i roditelja	24
8.3.1. Individualni razgovor	25
8.3.2. Komunikacijski roditeljski sastanak	25
8.3.3. Ostali oblici suradnje	26
9. NOVE VJEŠTINE ZA USPOSTAVLJANJE SURADNJE I SMANJIVANJE OTPORA	28
9.1. „Zašto?“ i „Kako?“	28
9.2. „Bi li...“ i „bi li mogao...“	29
9.3. „Nemoj“ i „Želim“	30
10. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	31
10.1. Cilj istraživanja i hipoteze	31
10.2. Instrument istraživanja i uzorak	31
10.3. Nezavisne varijable.....	32
10.4. Rezultati i rasprava	35
11. ZAKLJUČAK.....	42
12. LITERATURA.....	43

1. UVOD

Komunikacija je dvosmjernan proces u kojem govornik izražava svoje misli i osjećaje koje slušatelj nastoji razumjeti i na njih odgovoriti na odgovarajući način (Khavari, 1989; prema Ferić i Žižak, 2004). U međuljudskim interakcijama sukobi su svakodnevna i normalna pojava, a nastaju kada se pojave različita zbivanja, tendencije, ponašanja i čuvstva. Ovisno o odabiru načina rješavanja problema, sukobi se mogu odvijati u konstruktivnom ili destruktivnom smjeru. U dobrom odnosno konstruktivnom sukobu, sukobljene strane će se zajedno boriti protiv problema i tražiti zajedničko rješenje (Juul, 2006; Cooper, 2009; Juul i Jansen, 2010; Rezić i sur., 2010). Na način rješavanja problema utječu naučeni obrasci ponašanja. Najčešći oblici ponašanja su pasivnost, agresivnost i asertivnost, a najdjelotvorniji među njima jest asertivnost (Skupnjak, 2020; Hrupelj i sur., 2000). Asertivnost predstavlja pojedinčevu sposobnost jasnog izražavanja sebe, svojih interesa, osjećaja i mišljenja, bez nakane da povrijedi drugog. (Hrupelj i sur., 2000; Cooper, 2009; Hanh, 2015;). Važno je naglasiti kako se ovaj oblik ponašanja može naučiti uvježbavanjem specifičnih tehnika od kojih će neke biti prikazane u ovom radu. Dugoročno ovaj stil dovodi do osjećaja uvaženosti, povećanog samopoštovanja i unaprjeđenja odnosa s drugima. Iz navedenog se može zaključiti da se vrijedi s njime više upoznati.

Rad se dijeli u dva dijela, teorijski i empirijski. U teorijskom dijelu nalazi se teorijska osnova unutar koje se objašnjava problematika pojedinih odgojnih stilova i metoda, konstatiraju negativne posljedice izostanka kvalitetne komunikacije između roditelja i djeteta te objašnjava višestruka važnost asertivne komunikacije. Drugi dio rada odnosi se na istraživanje u kojem su prikazani statistički obrađeni podaci i rezultati provedenog istraživanja s roditeljima djece rane i predškolske dobi.

2. KOMUNIKACIJA

2.1. Etimologija i definicija komunikacije

Komunikacija (engl. Communication; prim. prev.) i zajednica (engl. Community; prim. prev.) imaju isti zajednički korijen u latinskoj riječi *communis*, što znači prenijeti, podijeliti ili učiniti zajedničkim (Hanh,2015). U tom smislu, kada ljudi pokušavaju međusobno komunicirati nastoje pronaći nešto zajedničko odnosno uspostaviti zajedništvo s pojedincem ili grupom (Thames i Thomanson, 1998; prema Ferić i Žižak, 2004). U pravilu se komunikacija definira kao dvosmjernan proces u kojem govornik izražava svoje misli i osjećaje koje slušatelj nastoji razumjeti i na njih odgovoriti na odgovarajući način. Pošiljatelj poruke, poruka i primatelj poruke smatraju se trima jednako važnim komponentama komunikacije (Khavari, 1989; prema Ferić i Žižak, 2004).

2.2. Verbalna i neverbalna komunikacija

Verbalna komunikacija sastoji se od izgovorene ili napisane riječi, dok neverbalnu komunikaciju čini govor tijela koji uključuje mimiku, držanje tijela, geste i ton glasa (Ferić i Žižak, 2004; prema Berns 1985). Komunikolozi tvrde da govor tijela nosi znatno veći dio poruke komunikacije nego same riječi koje ga slijede (Campbell i Helper, 1970; prema Vodopija, 2007; Juričić, 2011; Rezić i sur., 2010):

- 7% riječi,
- 38% način govora (visina i jačina glasa, ritam, tempo, naglasak),
- 55% neverbalni znakovi (držanje tijela, mimika, kontakt očima).

Pošiljatelj verbalnom komunikacijom šalje poruku koju želi da njegov sugovornik čuje, dok neverbalnom komunikacijom odaje svoje stvarne misli i osjećaje. Neverbalna komunikacija je najiskreniji dio naše komunikacije. Naime, ljudsko lice ima 43 neovisna mišića kojima s 10.000 različitih nesvjesnih izraza može implicirati da osoba govori istinu (Juričić, 2011). Može se reći da se tajna dobre komunikacije krije u usklađivanju verbalnih i neverbalnih poruka (Juričić, 2011; Janković, 2012; Juul i Janses, 2010). Neujednačenost verbalnih i neverbalnih poruka može imati destruktivan utjecaj na dječje opažanje sebe i odraslih, može narušiti djetetov osjećaj vlastite vrijednosti, sigurnosti i povjerenja te izazvati

osjećaj odgovornosti za roditeljevo ponašanje. S druge strane, usklađene i pozitivne poruke verbalne i neverbalne komunikacije pomažu djetetu u njegovu kvalitetnom psihičkom razvoju, razvoju osobnosti, uspostavljanju sigurnosti i pozitivne slike o sebi. Sve prethodno navedeno tijekom vremena će mu osigurati uspješniju emocionalnu, obiteljsku i profesionalnu prilagodbu, objašnjava Janković (2012).

2.3. Dijalog - najčešći oblik komunikacije

Najčešći oblik komunikacije je razgovor, a najbolji oblik razgovora dijalog. Kvalitetan dijalog je onaj u kojemu se strane međusobno čuju, uvažavaju te razmjenjuju stavove i mišljenja na temelju kojih zajedno stvaraju nova znanja (Hrupelj i sur., 2000).

Hundeide (1996) opisuje tri različita tipa dijaloga koji se međusobno razlikuju po komunikaciji roditelja i djeteta odnosno po porukama koje primarno roditelj šalje djetetu. Prvi tip je izražavanje emocija, drugi davanje značenja, a treći usmjeravanje ili regulacija ponašanja. Zajedničko svim tipovima dijaloga jest empatijsko razumijevanje djeteta i njegova stanja te usklađivanje s njime (Starc i Pećnik, 2010).

2.3.1. Emocionalni dijalog

Emocionalni dijalog odnosi se na rani gestualni dijalog između roditelja i djeteta. Karakteriziraju ga roditeljevo emocionalno prilagođavanje djetetu, slijeđenje njegove inicijative, prepoznavanje tjelesnih poruke djeteta i njegovih signala te vokaliziranje njegovih radnji. Tipične situacije u kojim se razvija emocionalna komunikacija jesu situacije bliskog kontakta, kada je djetetu potrebna utjeha, ohrabrenje ili podrška. Dva su osnovna načina na koji roditelj uspostavlja emocionalni dijalog s djetetom: pokazivanjem bezuvjetne ljubavi i emocionalnom komunikacijom te prihvatanjem dječje inicijative i pružanjem podrške. Dijete od najranije dobi razumije emocionalne iskaze te odvaja prihvatanje i odbijanje, radost i tugu. Emocionalni dijalog uspostavlja se vrlo rano uspostavom očnog kontakta, osmjesima, razmjenom gesta i izrazima zadovoljstva. Ova rana emocionalna komunikacija važna je za djetetovo buduće uspostavljanje veze s drugima, kao i za razvoj govora. Prihvatanje i slijeđenje dječje inicijative i pružanje podrške odnosi se na roditeljevo prepoznavanje stanja, želje, namjera i govora tijela djeteta te na prilagođavanje i slijeđenje djeteta u onome čime je

u tom trenutku zaokupljeno. Na taj način roditelj šalje poruku djetetu da ga vidi, prati i odobrava. Može se reći da se ovim dijalogom razvija povjerenje i partnerstvo između roditelja i djeteta (Pećnik i Starc, 2010).

2.3.2. Spoznajni dijalog

Spoznajni dijalog prisutan je kada roditelj s oduševljenjem sudjeluje, opisuje, doživljava i objašnjava djetetove radnje. Dijete ima snažnu potrebu istražiti i razumjeti svijet oko sebe, a roditelji mu mogu biti od velike pomoći u tome. Roditelj uspostavlja spoznajni dijalog usmjeravanjem djetetove pažnje na stvari i događaje u okolini jer su zajednička i uzajamna usmjerenost pažnje preduvjet dobrog kontakta i komunikacije. Spoznajni se dijalog odvija i unošenjem značenje i oduševljenja u ono što dijete doživljava te proširivanjem i obogaćivanjem djetetovog iskustva, uspoređivanjem i maštom. Roditeljevo imenovanje, opisivanje i pokazivanje emocionalnih reakcija posredno prenosi djetetu značenje stvari oko njega. Roditelj treba objašnjavati, ali i proširivati ono što doživljava s djetetom. Na taj način uči dijete koncentraciji, promatranju, uočavanju, razlikovanju, uspoređivanju itd. Roditelj treba prepoznati što dijete zanima ili ga može zanimati te slijediti njegovu usmjerenost. Pokazivanje interesa za djetetove osjećaje i njegovu istraživačku inicijativu međusobnu komunikaciju čini kvalitetnijom (Pećnik i Starc, 2010).

2.3.3. Usmjeravajući dijalog

Ova vrsta dijaloga prisutna je kada se roditelj u djetetove aktivnosti uključuje planiranjem i davanjem uputa za ono što dijete želi postići te kad roditelj usmjerava djetetovo ponašanje postavljajući pravila i granice. Svrha djetetove regulacije ponašanja jest postizanje samoregulacije djeteta. Upravljanjem vlastitim ponašanjem i uspostavom samokontrole dijete postaje sposobno za prilagođavanje nužnostima i zahtjevima vanjskog svijeta. Uz pomoć roditeljske vanjske regulacije dijete postaje postupno sposobno razumjeti zahtjeve za određena ponašanja, stječe znanja kako tim zahtjevima udovoljiti te uvježbava najučinkovitija ponašanja. Ponašanje temeljeno na tim spoznajama i vještinama naziva se samoreguliranim ponašanjem, a njegova najvažnija oznaka je razvoj samokontrole ili vladanja sobom. Tipične situacije u kojima roditelj uči dijete kako vladati samo sobom jesu one situacije koje traže

usmjerenost cilju i suradnju te situacije koje traže regulaciju ponašanja jer nešto nije dopušteno. Roditelj uspostavlja usmjeravajući dijalog podržavanjem djetetovih aktivnosti i inicijative te postepeno vođenje djeteta prema cilju. Usmjeravajući dijalog provodi se i kad roditelj na pozitivan način iskazuje svoja očekivanja s jasnim granicama te uzima u obzir djetetove reakcije na to. Umjesto vikanja i zabrana, objašnjava razloga zbog kojih se nešto ne dopušta poželjnije je s djecom dogovoriti pravila ponašanja koja se objašnjavaju zajedno s posljedicama koje slijede u situacijama njihovog nepoštivanja (Pećnik i Starc, 2010).

3. ODGOJ NEKAD I SAD

Metoda kažnjavanja koja je zasnovana na dominaciji, strahu i osjećaju krivnje jedna je od najpoznatijih odgojnih metoda kojom su se koristile starije generacije roditelja. Stare i krute odgojne metode poput ove zalagale su se za stvaranje dobre, poslušne, pokorne i ljubazne djece. Nekada su navodile su djecu da se boje autoriteta i poštuju pravila (Juil i Jansen, 2010; Janković, 2012; Gray, 2016;), ali današnja djeca na nasilje odgovaraju nasiljem. Metode zastrašivanja, omalovažavanja, ponižavanja, ismijavanja, vike i batina postale su neučinkovite i kontraproduktivne. Današnje je društvo suočeno s potrebom za uspostavljanjem nove roditeljske uloge. Starim odgojnim metodama više nije moguće uspostaviti kontrolu nad djetetom jer one razaraju njegovu prirodnu volju za slušanjem i suradnjom (Gray, 2016). Osim toga, kod djeteta izazivaju osjećaj mržnje, osvete, prkosa, krivnje, bezvrijednosti i samosažaljenja (Faber i Mazlish, 2019). Nasilje u obitelji razvija nepovjerljivu atmosferu zbog koje neminovno dolazi do razdvajanja njezinih članova (Juil, 2006).

Većina današnjih roditelja uvidjela je neučinkovitost krutih odgojnih metoda, a zbog čega se iste sve rjeđe primjenjuju u svakodnevnom odgoju. Unatoč izbjegavanju korištenja krutih odgojnih metoda mnogi nisu uspjeli pronaći drugu, adekvatniju alternativu. Mnogi su se prepustili permisivnom odgojnom stilu u kojem priznaju važnost slušanja, ali podcjenjuju važnost svoje glavne uloge. Takvim načinom primjene permisivnog odgojnog stila počelo se popuštati pred djetetovim otporom nastojeći izbjeći neugodne situacije, konflikte i napetosti (Gray, 2016). Takva odgojan metoda dovela je do učestalog pojavljivanja tzv. dječje diktature

čime roditelji gube ravnotežu u odgojnom procesu. Djeca beskonačnim zahtjevima počinju upravljati obiteljskim životom te se odnos između roditelja i djeteta narušava, a dijete postaje napast za okolinu jer svaku zajednicu počinje tretirati kao da postoji isključivo radi njega (Juul, 2006). Pod utjecajem ovakvog odgojnog stila dijete gubi svoju prirodnu želju za suradnjom, postaje zahtjevno, sebično i bespomoćno (Gray, 2016).

4. RODITELJSKI ODGOJNI STILOVI

Neuroznanstvenici su svojim istraživanjima otkrili kako se mozak djeteta najintenzivnije razvija upravo u prvim godina života (Shonkoff i Philips, 2000; prema Pećnik i Starc, 2010). Ono što dijete doživljava ima snažan utjecaj na razvoj mozga i dugoročne životne posljedice. Za očuvanje veza među neuronima neophodno je senzibilno i bogato okruženje koje podrazumijeva roditeljsku emocionalnu toplinu, sigurnost i njegu (Richter, 2004; prema Pećnik i Starc, 2010). Istraživači obiteljskih odnosa identificirali su četiri stila roditeljskog odgoja koji se međusobno razlikuju na temelju dimenzije emocionalne topline i brige te na temelju dimenzije stupnja zahtjevnosti i kontrole djetetova ponašanja (Hrupelj i sur., 2000).

4.1. Autoritarni odgojni stil – kruti odgoj

Autoritarni odnosno kruti odgojni stil karakteriziraju strog roditeljski nadzor i kontrola, previsoka očekivanja i zahtjevi. Glavni problem ovog stila jest izostanak roditeljske emocionalne topline i podrške. Autoritarni su roditelji usredotočeni na postavljanje strogih granica i pravila te su u slučaju dječjeg neposluha skloni kažnjavanju. U obiteljima u kojima se njeguje ovakav odgojni stil, odnos između roditelja i djece temelji se na nadređenosti i podređenosti. Takva su djeca često nesigurna, povučena ili agresivna, frustrirana, nepovjerljiva, neuspješna u rješavanju problema, te su stalno opterećena razmišljanjem kako da udovolje roditelju (Hrupelj i sur, 2000; Zdenković, 2012).

4.2. Autoritativni odgojni stil-demokratski odgoj

Poželjan autoritativni odnosno demokratski ili dosljedan odgojni stil karakterizira ravnoteža između čvrste roditeljske kontrole i emocionalne topline. Autoritativni roditelji postavljaju zahtjeve i očekivanja odgovarajuća djetetovoj dobi, njegovim sposobnostima i mogućnostima. Dosljedni su u svojim zahtjevima te dozvoljavaju rasprave o svim temama, potiču kritičko mišljenje i ne ustručavaju se pohvaliti dijete kada to zasluži. Provode nadzor nad njegovim ponašanjem i imaju čvrstu kontrolu. Definiraju jasne granice koje djetetu osiguravaju sigurno i predvidljivo okruženje. Sve navedeno rade uz optimalnu količinu ljubavi, podrške i topline. Takva su djeca samopouzdana, sigurna u sebe, odgovorna i imaju razvijenu sposobnost samokontrole (Hrupelj i sur, 2000; Zdenković, 2012).

4.3. Permisivni odgojni stil - popustljiv odgoj

Permisivni odnosno popustljivi odgojni stil karakteriziraju emocionalna toplina i nedostatna roditeljska kontrola. Za razliku od autoritarnih roditelja, permisivni roditelji su emocionalno osjetljivi te pružaju djeci ogromnu količinu ljubavi i podrške. Problem ovog odgojnog stila jest izostanak jasno definiranih granica te minimalna očekivanja od strane roditelja. Takva su djeca često nesigurna, nesnalažljiva, impulzivna, slabe samokontrole, sklona agresivnim ispadima bijesa kada se susretnu s ograničenjima i odgađanjem zadovoljstva (Hrupelj i sur, 2000; Zdenković, 2012).

4.4. Indiferentan odgojni stil-zanemarujući odgoj

Indiferentan odnosno zanemarujući odgojni stil karakterizira slaba zastupljenost kontrole i emocionalne hladnoće. Indiferentni roditelji postavljaju premale zahtjeve, nemaju kontrolu i ne postavljaju granice, emocionalno su nedostupni, ne iskazuju ljubav niti interes za djetetove aktivnosti. Takva su djeca često neposlušna, nesigurna, nemaju samopoštovanja, sklona su agresiji, nemaju samokontrolu i promjenjivog su raspoloženja (Hrupelj i sur, 2000; Zdenković, 2012).

Iz definiranja odgojnih stilova proizlazi da su komunikacijske vještine prijeko potrebne u svakom segmentu roditeljskog djelovanja i funkcioniranja. Različite vrste roditeljskog odgoja mogu različito utjecati na djetetov razvoj. Ukoliko način na koji roditelj komunicira s djetetom i način na koji ga disciplinira podržava zdrav rast i razvoj omogućuje mu se kvalitetno i sretno odrastanje.

4.5. Što utječe na roditeljsko ponašanje?

Prema Hrupelj i sur. (2000), važne osobine uspješnog roditelja su sljedeće:

- brine o svom fizičkom i psihičkom zdravlju,
- ima pozitivnu sliku o sebi,
- fleksibilan je,
- strpljiv je,
- pruža pozitivan uzor svojoj djeci,
- ima želju za učenjem,
- uživa u ulozi roditelja.

Roditeljstvo je ujedno i stresno i obogaćujuće iskustvo. Među stresore se ubrajaju ograničenja osobne i financijske slobode te poremećaji bračnog odnosa (Hrupelj i sur., 2000). Na roditeljsko ponašanje utječu roditeljske vještine i osobna obilježja, ali i dostupnost resursa i podrške. Odrednice roditeljstva obuhvaćaju faktore koji se odnose na (Balsky i Stratton, 2002; prema Pećnik i Starc, 2010) :

- osobna obilježja roditelja (npr. uvjerenja, tjelesna i psihička dobrobit),
- obilježja djeteta (npr. temperament, poteškoće u razvoju),
- kontekstualne izvore stresa i podrške (npr. kvaliteta odnosa s partnerom, materijalni uvjeti života),
- šire društveno okruženje (npr. dostupnost i kvaliteta usluga za djecu i roditelje, mjere obiteljske politike, društveni položaj djeteta u obitelji).

Za pružanje bliskosti i podrške, postavljanje granica i usmjeravanje, roditelj treba imati dovoljno sposobnosti i snage. Intrinzične snage roditelja odnose se na njihovu fizičku i psihičku dobrobit, znanja i vještine o brizi za dijete, komunikacijske vještine, vještine rješavanja problema i suočavanje sa stresom. Resursi ili snage unutar obitelji odnose se na

dostupne uzore dobrog roditeljstva i na kakvoću obiteljskih odnosa (npr. međusobna podrška partnera). Također, znatan je doprinos resursa i snage iz šire okoline kao što je podrška šire obitelji, prijatelja te ustanova za djecu i roditelje u zajednici (Pećnik i Starc, 2010)

5. NEGATIVNE STRANE IZOSTANKA KOMUNIKACIJE

5.1. Sukob

Sukob je pojam koji označava prirodnu i normalnu situaciju, u kojoj sukobljene strane imaju različita htijenja, mišljenja, djelovanja i osjećaje. Drugim riječima, sukob je problem u kojem se ljudi bore za vlastite interese. Većina sukoba započinje radi prisutnosti neugodnih osjećaja, a njihov ishod ovisi o pojedinčevoj sposobnosti za rješavanje problema (Juul, 2006; Cooper, 2009; Juul i Jansen, 2010; Rezić i sur., 2010).

Sukobljavaju se (Rezić i sur., 2010,16):

- roditelji međusobno,
- roditelj i dijete,
- djeca međusobno,
- ostali članovi proširene obitelji.

Sukobi između roditelja i djece sukobi su na neravnopravnoj razini. Razlog tomu su intelektualna, emocionalna, fizička, ekonomska i pravna moć koju roditelji posjeduju spram djeteta (Rezić i sur., 2010). Sukobi između roditelja i djece ne znače da roditelji loše obavljaju svoju roditeljsku ulogu. ali roditelji moraju preuzeti odgovornost za sukob i učiniti sve da se spriječi njegovo ponavljanje (Juul, 2006). Naime, postoje situacije u kojima je sukob neopravdan i beskoristan, ali postoje i situacije u kojima je nužan za djetetov pravilan razvoj. To su situacije kada je dijete neodgovorno prema sebi i drugima ili svojim obavezama, ne uvažava duge ili se ne ponaša u skladu s pravilima i društvenim norama (Rezić i sur. 2010).

5.2. Destruktivan i konstruktivan sukob

Tablica 1. Destruktivan i konstruktivan sukob (prema Juričić, 2011, str.121)

LOŠ, DESTRUKTIVAN SUKOB	DOBAR, KONSTRUKTIVAN SUKOB
Ne slušamo sugovornika.	Aktivno slušamo sugovornika.
Ne prihvaćamo sugovornikova rješenja, njegove prijedloge ismijavamo ili ignoriramo.	Zajedno rješavamo zajednički problem. Svatko ima priliku dati doprinos u tome.
Manipuliramo činjenicama, iskrivljujemo, uskraćujemo informacije, spletkarimo.	Otvoreno i iskreno komuniciramo.
Isključivi smo i usmjereni na svoje zahtjeve.	Usmjereni smo na potrebe i interese objiju strana.
Vrijeđamo se, zlostavljamo, agresivni smo jedno prema drugome.	Izbjegavamo provokacije i grubosti.
Primjenjujemo moć i prisiljavanje kako bismo pobijedili u sukobu.	Ne borimo se jedno protiv drugoga, nego se zajedno borimo protiv problema i tražimo rješenje.
Izbjegava se donošenje odluka.	Ne povlačimo se i ne odustajemo dok zajedno ne donesemo odluke.
Problemi se nagomilavaju, obje se strane osjećaju ljutito i povrijeđeno.	Rješavamo problem i popravljamo međusobne odnose.

Sukobi su vrlo važna komponenta međuljudskih odnosa jer u njima ljudi uče najvrijednije stvari o sebi i drugima (Juul i Jansen, 2010). Ipak, značajan broj sukoba odvija se u destruktivnom smjeru iz razloga što sukobljene strane nisu sposobne ili odbijaju preuzeti odgovornost za sebe te se usmjeravaju na okrivljavanje drugoga (Rezić i sur., 2010).

5.3. Rješavanje problema

Sposobnost rješavanja sukoba spada u nekognitivne odnosno meke vještine. To su socijalno-emocionalne vještine koje su od velike važnosti za akademska postignuća i kvalitetne socijalne odnose. Ponajviše se odnose na sposobnost samoregulacije koja uključuje sposobnost upravljanja vlastitim emocijama, nošenje s frustracijama i stresom te odgađanje zadovoljstva (Shanker, 2009; prema Pećnik i Starc, 2010). Navedene se sposobnosti razvijaju u najranijem djetinjstvu na temelju toga kako roditelj poučava dijete izražavati emocije ili se nositi sa stresom putem vođenja i usmjeravanja (Pećnik i Starc, 2010).

5.3.1. Time out

Važno je da roditelj zna prepoznati, prihvatiti, izraziti i kontrolirati svoje emocije da bi mogao djetetu pomoći da nauči isto. S neugodnom emocijom kao što je ljutnja roditelji trebaju biti posebno oprezni iz sljedećih razloga (Rezić i sur., 2010):

- djeca često sebe okrivljuju za roditeljsku ljutnju,
- djeca znaju kada roditelji osjećaju ljutnju,
- rijetko mogu razumjeti ljutnju roditelja,
- mogu se snažno bojati ljutnje,
- djeluje na ljutnju djeteta,
- djeca uče od svojih roditelja kako se ljutnja kontrolira.

Naime, događa se da sugovornici tijekom komunikacije izražavaju neadekvatnu ljutnju ili bijes. Tada je najbolje odbiti komunikaciju sa sugovornik dok se ne smiri i to mu jasno dati do znanja „*Ne želim dalje razgovarati jer vidim da si jako uzrujana, Razgovarat ćemo kad se smiriš.*“ (Skupnjak, 2020). Kada se pojave neugodne emocije poput ljutnje ili bijesa osoba se najčešće želi suočiti s osobom koja ju je izazvala, no u takvom raspoloženju više je usmjerena na izivljavanje na osobu nego na rješavanje problema (Hanh, 2015).

Cooper (2009), Faber i Mazlish (2019) kritiziraju tradicionalni time out u obliku izoliranja djeteta od ostalih članova obitelji jer ono ne može riješiti problem nego tek privremeno zaustaviti djetetovo nepoželjno ponašanje. Kao pozitivniju i učinkovitiju metodu savjetuju zajedničko vrijeme s brižnim odraslim koji će mu pomoći kako da se sa svojim osjećajima

nosi na najbolji mogući način. Djeca roditelja koji uvažavaju i shvaćaju njihove neugodne osjećaje imaju priliku naučiti kako neugodni osjećaji proizlaze iz potreba te da su prolazni i bezopasni. Uče da ih ne trebaju skrivati već da njihovo izražavanje ima smisla i da su njihove potrebe važne (Rezić i sur., 2010).

5.3.2. Nasilno rješavanje problema

Kažnjavanjem, kritiziranjem i prijetnjama ostvaruje se kratkoročno rješenje problema, dok se na dugoročnom planu narušavaju odnosi (Modrić; prema Milanović, 2014). U nasilnom sukobu osobe ne vode računa o potrebama drugih nego o ostvarivanju svojih osobnih ciljeva. Takav sukob prati tjelesna i emocionalna bol, poniženje te posebno snažan osjećaj ljutnje. Također, takav sukob vodi do gubitka bliskosti, povjerenja i osjećaja sigurnosti svih članova obitelji (Rezić i sur., 2010). Nasilje, bilo fizičko ili psihičko, u djetetu ne razvija poštovanje nego strah, ne uči ga da poštuje granice odraslih i ne uči ga da razlikuje dobro i loše. Ono mu pruža loš primjer iz kojeg treba učiti da pribjegava nasilju kada posjeduje moć (Juul, 2006).

Ima niz drugih poruka koje proizlaze iz batiranja, a nisu roditeljeva izvorna namjera. Primjerice dijete može naučiti kako uspješno izbjegavati osjećaj krivnje za loše ponašanje ako shvati da kažnjavanjem otplaćuje svoj prijestup koji se tada poništava. Drugim riječima, dijete može slobodno ponoviti isti čin bez pratećeg osjećaja krivnje (The Magic Years, Selma H. Freinberg, Scribners, 1959; prema Faber i Mazlish, 2019). Znanstvenici vjeruju da svaki peti roditelj doživi zlostavljanje od strane svoje djece (bacanje predmeta u glavu, naguravanje, bijesni verbalni ispadi...), a postoje ozbiljne naznake da su fizički napadi na roditelja naučeni upravo od njih (Newdays, 1978; Faber i Mazlish, 2019).

5.3.3. Rješavanje problema razgovorom

Mnoge stvari dijete ne radi namjerno nego zbog neznanja i nedovoljnog iskustva. Kada se dijete odupire to je znak da mu treba više vremena, pažnje, razumijevanja i usmjeravanja. U mnogim slučajevima već samo slušanje njegovih osjećaja ili otpora pružit će mu ono što mu je potrebno (Laniado, 2006; Rezić i sur., 2010; Gray, 2016). Suvremena psihologija i pedagogija kritiziraju moraliziranje i nametanje vlastitog rješenja te predlažu pristup „coachinga“ ili vođenja do razrješenja situacije u kojem se potiče dijete da sam iznalazi

rješenja (Vodopija, 2007; Cooper,2009; Rezić i sur., 2010; Faber i Mazlish, 2019; Juul i Jasper, 2010).

Naime, dijete teško može mijenjati ponašanje ako nije svjesno da ima problem i ne zna ga izreći. Roditelji i djeca trebaju međusobno razgovarati o svojim osjećajima te zajedno iznalaziti ideje prihvatljivog rješavanja problema. Pri tom roditelji ne smiju omalovažavati, napadati i ismijavati dječje ideje te moraju zajedno s djetetom odabrati ideje usmjerene na realne pozitivne promjene (Rezić i sur., 2010; Faber i Mazlish, 2019).

6. ODGOJNO UČINKOVITA KOMUNIKACIJA

Vještine dobre društvene konverzacije najučinkovitije se mogu naučiti pod utjecajem dobre i otvorene komunikacije kod kuće (Cooper, 2009; Gray, 2016). Da bi čovjek mogao učinkovito komunicirati mora ovladati vještinom upravljanja vlastitim emocijama, vještinom aktivnog slušanja i vještinom razumijevanja tuđih stanja, emocija i stavova, vještinom dobre neverbalne komunikacije te vještinom govorenja (Juričić, 2011).

6.1. Asertivno ponašanje

Pasivnim ponašanjem osoba u prvi plan stavlja tuđe potrebe. Suprotno tome, agresivnim ponašanjem osoba u prvi plan stavlja svoje potrebe. Ponašanje kojim se uspostavlja ravnoteža između spomenuta dva ponašanja jest asertivno ponašanje (Skupnjak, 2020; Hrupelj i sur., 2000).

Asertivno ponašanje podrazumijeva pojedinčevu sposobnost jasnog izražavanja sebe, svojih interesa, osjećaja i mišljenja, bez nakane da povrijedi druge. Ono nije instinktivno nego naučeno ponašanje koje je moguće vježbom razvijati i usavršavati (Hrupelj i sur., 2000; Cooper, 2009; Hanh, 2015;). Podrazumijeva moć slobodnog izbora koje ponašanje odgovara određenoj situaciji: asertivno, pasivno ili agresivno ponašanje (Skupnjak, 2020; Hrupelj i sur., 2000).

Karakteristike osoba asertivnog stila ponašanja su sljedeće (Skupnjak, 2020)

- aktivno slušaju,
- poštuju druge i to traže za sebe,
- jasno, konkretno i direktno govore,
- iskazuju svoja očekivanja i osjećaje,
- pozitivno iskazuju kritiku,
- znaju pohvaliti,
- preuzimaju odgovornost,
- spremni su se ispričati,
- kontroliraju se,

- gledaju u oči i pokazuju osjećaje,
- koriste odgovarajući ton.

6.2. Aktivno slušanje

Ljudi 40-45% svog vremena provedu slušajući. Proces slušanja jedan je od najaktivnijih oblika učenja i neizostavni dio komunikacije i socijalnog ponašanja. To je metoda učenja i prikupljanja informacija koja se upotrebljava više od čitanja i pisanja, ali kojoj se u pedagogiji pridaje znatno manje važnost (Vodopija, 2007). Pasivno slušanje je društveno suosjećajno i uljudno slušanje kojim osoba pasivno iskazuje poštovanje i ljubaznost. S druge strane, aktivno slušanje je mentalno zahtjevno jer osoba nastoji iz sadržaja onoga što sluša izvući najviše što može odnosno nastoji što bolje razumjeti sugovornika (Cooper, 2009). Aktivno slušanje je složena komunikacijska vještina kojom osoba potiče i održava razgovor sa svojim sugovornikom koji s povjerenjem dijeli svoje probleme i osjećaje (Hrupelj i sur., 2000).

6.2.1. Elementi aktivnog slušanja

Stručnjaci navode i opisuju sljedeće elemente aktivnog slušanja (Laniado, 2006; Miletić, 2006; Juričić, 2011):

- Slušanje bez upadica

Ako roditelj ne omogući djetetu priliku da do kraja iznese svoje mišljenje ono zauzima obrambeni položaj i zatvara se. Razgovor se pretvara u raspravu u kojoj dijete gubi nadahnuće za govor, a roditelj gubi priliku zaviriti u djetetov unutarnji svijet i bolje ga upoznati. Roditelji bi s djecom trebali razgovarati u razini očiju i ne obavljajući sporedne radnje jer će mu na taj način poslati poruku da je vrijedno pažnje („*Pričajmo!*“) (Hanh, 2015).

- Osjećaj prihvaćenosti

Kada dijete priča, roditelj ga treba pratiti pozitivnom mimikom, kimanjem glavom ili izrazima poput „*Razumijem te.*“ ili „*Pokušavam te razumjeti...*“. Pri tom treba spoznati bitnu razliku između slušati i poslušati te prihvatiti i odobriti.

- Ohrabrivanje govora

Roditelj treba potaknuti dijete da se izražava autentičnije i da svoje izlaganje produbljuje točnijim i preciznijim informacijama. To će roditelju koji sluša omogućiti da postavlja relevantnija pitanja. Od roditelja se očekuje da se suzdrži od korištenja komunikacijskih blokatora kao što su davanje mišljenja, savjeta i procjena („*Želio bih znati što misliš...*“).

- Parafraziranje

Roditelj treba parafrazirati ono što je čuo da je dijete reklo kako bi se uvjerio da ga je razumio te da se ako je potrebno ispravi. Reflektiranje omogućuje djetetu da čuje ono što je reklo. Tehnikom zrcala roditelj preuzima ulogu ogledala koje odražava djetetove osjećaje. Bude li dijete imalo ispravno ogledalo, moći će puno toga vidjeti i čuti te možda i samo poželjeti nešto ispraviti („*Ako sam te dobro razumio...*“, „*Čini mi se da mi želiš reći*“).

6.2.2. Prednosti aktivnog slušanja

Prednosti aktivnog slušanja (Rezić i sur., 2010):

- sprečavanje nesporazuma i smanjuje stresa,
- razvoj samopoštovanja,
- otvoreno ponašanje i bliskost,
- dijete želi pričati i ne zauzima obrambeni položaj,
- dijete se ne trudi prikriti nedostatke i manjak odgovornosti,
- dijete nema potrebu prezati za lažima (Laniado, 2006),
- dijete otkriva svoje prave osjećaje,
- dijete se manje boji svojih neugodnih emocija,
- dijete samostalno rješava problem,
- razvoj povjerenja.

„Ako roditelj zainteresirano i pažljivo sluša dijete, i dijete će naučiti slušati roditeljske zamisli i ideje.“ (Rezić i sur., 2010, 56)

Usprkos svemu, odrasli često ne slušaju svoju djecu jer brzaju sa zaključcima, boje se da neće znati odgovoriti ili da će izgubiti kontrolu nad novonastalom situacijom kojom bi se dijete moglo okoristiti (Laniado, 2006).

6.3. TI i JA poruke

6.3.1. „Ti“ poruke

Tradicionalno roditelji kategoriziraju djetetov karakter i namjere na osnovi njegova neposrednog ponašanja i interpretacije tog ponašanja. Problem je što oblici ponašanja koji čine dio osobe odjednom postaju čovjekov identitet nad kojim se vrši nasilje. Drugim riječima, dijete se svodi na svoj najuočljiviji problem (Juul i Jensen, 2010). „Ti“ poruke su agresivne jer kritiziraju osobu, a ne njezino ponašanje. Ovakva komunikacija u njemu ne razvija odgovornost, samopouzdanje, samopoštovanje i sigurnost nego neposluš, osjećaj krivnje, otpor i nepoštovanje (Hrupelj i sur., 2000; Laniado, 2006; Janković, 2012).

Stručnjaci upozoravaju roditelje da se manje usmjeravaju na prigovaranje, a više na poučavanje. To će im omogućiti da lakše kontroliraju svoje ispade i manje izazivaju verbalne sukobe. Ono što još mogu učiniti jest sagledati djetetovo ponašanje iz druge perspektive. Naime, u svakom se ponašanju osim mane krije i vrlina. Primjerice dijete koje ne želi podijeliti nešto svoje možda nije škрто već štedljivo te ga je potrebno potaknuti da bude darežljivo (Rezić i sur., 2010). Također, dijete valja podsjetiti na situacije kada je njegovo ponašanje bilo pozitivno i poželjno. Ipak, valja oprezno i sa pozitivnim etiketama koje teže učvršćivanju ponašanja i nametanju određenja, dok negativne etikete zarobljavaju dijete u ulogu koje se teško oslobađa („*Ivan je uvijek veseo!*“) (Laniado, 2006).

„*Misliš samo na sebe...*“

„*Jadničak, nećeš uspjeti...*“

„*Znaš samo reći ne...*“

„*S tobom se ne može razgovarati...*“ (Laniado, 2006, 92)

6.3.2. „Ja“ poruke

Osobni autoritet ima roditelj koji je autentičan, osoban i preuzima odgovornost za svoju dobrobit. Osobni autoritet temelji se na roditeljevu jedinstvenu doživljaju i iskrenim osjećajima te na integritetu i odgovornosti za vlastite potrebe, granice i vrijednosti (Pećnik i Starc, 2010).

U dobroj komunikaciji nema agresije, a najbolji način da se ona postigne je s pomoću „Ja“ poruka. „Ja“ porukama se otvoreno i iskreno iznose vlastita mišljenja, osjećaji, želje i potrebe te istovremeno sugovorniku dopušta da čini isto. Osim toga (Brajša, 2003; prema Janković, 2012). Osnovna ideja „ja“ poruka nije rukovođenje vlastitim željama. Suprotno tome, smisao osobnog govora leži u slobodnom izražavanju individualnosti te prihvaćanju tuđih želja i potreba jednako ozbiljno kao i svojih (Juul, 2006). „Ja“ porukama roditelj pokazuje djetetu svoje potrebe i granice te iskazuju brigu za određeno ponašanje (Rezić i sur., 2010). Naime, kada roditelj govori o sebi njegov osobni autoritet raste (Pećnik i Starc, 2010), a u isto vrijeme izbjegavaju se sukobi i razvija povjerenje (Laniado, 2006).

JA poruke sastoje se od četiri dijela:

1. objektivno i nepristrano opisivanje situacije,
2. nabranje konkretnih posljedice djetetova postupka,
3. objašnjenje svoje osjećaje,
4. objašnjenje vlastitih zahtjeva (Škrobica, 2008; Laniado, 2006).

„Želim/Ne želim...“

„Želim sudjelovati/ne želim sudjelovati...“

„Vjerujem/mislím/smatram/čujem/doživljavam/vidim/nalazim...“

„Rado bih...“ (Juul i Jansen, 2010, 208)

Tablica 2. „Ti“ i „Ja“ poruke (prema Juričić, 2011, str. 97)

TI PORUKE	JA PORUKE
Napadaju sugovornika i ističu njegovu pogrješku.	Ističu osjećaje govornika u situaciji u kojoj se našao zbog nečega što je sugovornik učinio ili propustio učiniti.
Sugovornik ih doživljava kao uvredu i napad na sebe.	Sugovornik ih doživljava kao poziv da zajednički riješi probleme.
Sugovornik reagira ljutnjom, otporom, obranom ili napadom.	Izazivaju u sugovornika želju za suradnjom i zajedničkim rješavanjem problema.
Drzak si.	Nema smisla da budemo grubi jedno prema drugome. Voljela bih kad bismo zajedno riješili problem.

Aktivno slušanje i primjena „Ja“ poruka su učinkovite metode za razvoj kvalitetne i uvažavajuće komunikacije roditelja i djece. Biti saslušan fundamentalna je ljudska potreba i komponenta komunikacije bez koje ona ne može opstati. Roditelj koji pokazuje interes za ono što mu dijete govori, pokazuje interes za dijete i obrnuto. Ako je roditeljima cilj izgraditi s djecom bliske odnose pune poštovanja te se s njima otvoreno i iskreno sukobljavati potrebno je da se koriste osobnim govorom. Dodajući da „Ja“ moraju upotrebljavati iznutra jer se u suprotnom svodi na običan pedagoški klišej.

7. GRANICE

„Postavljanjem granica u odgoju izbjegavamo nastanak problema jer ih postavljamo unaprijed, prije nego problem nastane.“ (Kralj, 2011)

Svako dijete ima puno pravo na odgoj bez nasilja, ali također i na vodstvo i usmjerenje. Nije jednostavno pronaći ravnotežu između vođenja glavne riječi te istovremenog osluškivanja djetetovih potreba i iskazivanje poštovanja prema djetetu. Međutim, određivanje odgojnih granica, najvažniji je i najteži roditeljski zadatak koji djeci pruža najjači uvid u sebe. (Kralj, 2011). Djeca uče o granicama roditelja tek kad se od njih spotaknu, a roditelji uče o onim dječjim prateći ih kroz cijelo njihovo odrastanje. Odgojne granice pomažu i roditeljima i djeci da uspostave kvalitetniji i bliskiji odnos (Juul, 2006).

7.1. Kada roditelj kaže „Ne!“

Dobro postavljene granice uvažavaju potrebe i roditelja i djeteta. Postavljaju se prije nego što problem nastane, a najdjelotvornije su kad se dogovaraju u ugodnoj obiteljskoj atmosferi koju krasi ljubav i poštovanje (Buljan Flander, 2010). Djeca kojoj se postavljaju jasna pravila i granice osjećaju se sigurno, shvaćaju da se roditelji brinu o njemu, uče razliku između društveno prihvatljivog i neprihvatljivog ponašanja odnosno uče se socijalnim vještinama (Miletić, 2006). Naime, „Ne!“ se može izreći bez agresije i neljubaznosti, ali mora biti uvjerljivo, odlučno, jasno i s kratkim objašnjenjem (Gray, 2016; Skupnjak, 2020). Roditelji moraju biti dosljedni u odgoju i inzistirati da ih se uzima za ozbiljno. Na taj način šalju djetetu poruku da zaista misle i vjeruju u ono što govore (Juul, 2006; Kralj, 2011). Ukoliko se djecu ne odgaja na temelju jasnih granica osjećaju se zanemareno i zbunjeno (Miletić, 2006; Gray, 2016). Prema Juul (2006) nedostaje im ljubavi, sigurnosti i zaštite, a svoje nezadovoljene potrebe manifestiraju kroz pasivno ili hiperaktivno ponašanje. Važno je da roditelji odlučuju, ali je važno da njihove odluke pružaju djeci što je moguće bolje razvojne uvjete (Juul, 2006). Adekvatan autoritet imaju oni roditelji koji pokazuju strogoću u nekoliko ključnih stvari i koju prati fleksibilnost. Manje su nametljivi i razumniji te su ih djeca spremnija poslušati (Duckerman, 2020).

7.2. Kada dijete kaže „Ne!

Otpor je važna potreba djece kojom ispituju granice svoga slobodnog kretanja (Gray, 2016). Djetetovo „ne“ nije „ne“ njegovu odnosu s roditeljima nego „da“ samome sebi (Cooper, 2009). Roditelj treba prihvatiti djetetovo „ne“ odnosno potvrditi djetetu da ga uzima ozbiljno. To ne znači da ga roditelja nužno mora poslušati nego je riječ je o potvrđivanju i poštovanju dječjih granica jednako ozbiljno kao i svojih (Juul, 2006). Roditelji koji ne popuštaju pred djetetovim otporom odgajaju strpljivu, uravnoteženu, smirenu i pomirenu djecu (Druckerman, 2020).

Naime dijete treba slušati, ali na roditelju je da mudro raspozna je li djetetovo ne razumno ili nije. U slučaju da je buntovno i ispunjeno nepoštovanjem, roditelj mora asertivno izreći svoja očekivanja (Cooper, 2009). Dalje, ponekad je poželjno i dopustiti djetetu da pogriješi u neznčajnim stvarima. To može biti korisno iskustvo koje pomaže djetetu da preuzme odgovornost vlastitog odabira (Laniado, 2006). Kada se djetetu daje mogućnost za grijehiti ono će se osjećati sigurno priznati svoje propuste iz kojih svjesno uči. Umjesto da se djecu posramljuje i kažnjava radi pogrešaka koje čine važnije ih je naučiti da uče na temelju vlastitih grešaka i iskustva. (Gray, 2016).

Zabrana se treba koristiti kao posljednja mogućnost jer kao takva se neće percipirati kao besmisleno nametanje nego postupak nužne roditeljske odgovornosti. „*Sad je dosta napraviti ćeš kako ti ja kažem!*“ (Laniado, 2006). Važna lekcija koju će dijete naučiti iz navedenih roditeljskih postupaka je da čovjek ne može uvijek dobiti ono što bi najviše želio i ništa s tim u vezi ne može učiniti osim da pusti nešto suza (Juul, 2006).

8. ZNAČAJ SURADNJE ODGOJITELJA I RODITELJA U SOCIJALNOM RAZVOJU DJECE

8.1. Dječji socijalni razvoj

Ajduković i Pećnik (2007) socijalne vještine definiraju kao usvojene oblike ponašanja odnosno uvježbane sposobnosti koje se počinju učiti od najranijeg djetinjstva metodama oponašanja, pokušaja i pogrešaka ili spontano. Također, spomenute autorice tvrde da se naučene vještine kasnije stabiliziraju ili mijenjaju kroz interakciju s ostalim društvenim skupinama.

Osoba je socijalno vješta onoliko koliko je sposobna u interakciji s okolinom zadovoljiti svoja prava, želje i potrebe, a da pri tom ne ograničava i ugrožava tuđe (Phillips, 1985; prema Ajduković i Pećnik, 2007). Osobe s razvijenim kvalitetnim socijalnim vještinama pronalaze zajednički jezik i svoje ponašanje usklađuju s ostatkom skupine. Uz to razmjenjuju informacije i proučavaju sličnosti i razlike (Gottman, 1983; prema Katz i McClellan, 2005). Može se reći da socijalno kompetentna djeca većinom potječu iz obitelji u kojima vlada ravnoteža topline i nadzora, tvrde Katz i McClellan (2005).

Brajsa-Žganec (2003) dječji socijalni razvoj definira kroz ponašanja, stavove i afekte u dječjoj interakciji s vršnjacima i odraslima. Nadalje, kao najznačajniji izvor socijalizacije djeteta navodi roditelje. Naglašava da je razumijevanje pravila i vrijednosti zajednice unutar koje se živi i usvajanje vještina potrebnih za uspješnu interakciju te zajednice nužno za stjecanje socijalne kompetencije i odgovarajući socijalni razvoj. Isti autor kao temeljne socijalne vještine smatra slušanje, pristojan i odvažan govor te traženje pomoći od drugih. Uz njih razmatra vještine koje pojedinac mora posjedovati za valjano funkcioniranje unutar grupe. Prema Brajsi-Žganec (2003) to su: postavljanje pitanja, strpljivost, čekanje na red, uključivanje u igru, uvažavanje pravila i dogovora, traženje partnera za igru te pomaganje drugima. Djeca s razvijenim spomenutim vještinama imaju manje problema u ponašanju, u boljem su zdravstvenom stanju te ne pate od manjka samopouzdanja i samopoštovanja (Denham i sur. 1997; prema Brajsa-Žganec, 2003).

„Socijalne vještine su ponašanja koja pomažu djetetu u stvaranju socijalnih interakcija i kvalitetnih odnosa“ (Špoljar i Kralj, 2014, 1). Odnose na vještinu komuniciranja, rješavanja problema, odlučivanja, kreativnog i kritičkog mišljenja i upravljanja sobom, svojim

emocijama i ponašanjem. Socijalne se vještine uče od samog rođenja. Roditeljska odgovornost i skrb, odnos roditelj-dijete te interakcija među članovima obitelji od iznimne su važnosti za razvoj socijalnih vještina. Dijete usvojenih socijalnih vještina odrasta uz roditelje s kojim ga veže interakcija ispunjena međusobnim prihvaćanjem te autoritativnim odgojnim stilom (pružanje topline i nadzora kroz jasno postavljene granice i usmjerenje) bez prisilnog oblika discipliniranja i fizičkog kažnjavanja. Navedeni su elementi temelj socijalnog razvoja djeteta. Dijete razvijenih socijalnih vještina ima više samopouzdanja i poštovanja prema sebi i drugima, lakše se nosi s teškoćama i uspostavlja bolje socijalne odnose (Špoljar i Kralj, 2014).

8.2. Obilježja i važnost suradničkog odnosa odgojitelja i roditelja

Suradnja je složen proces s određenim razvojnim fazama. Od upoznavanja i izmjenjivanja informacija do surađivanja. Suradnja odgojitelja i roditelja važna je za sve sudionike u procesu odgoja i obrazovanja, kako za dijete tako i za roditelje i odgojitelje (Glušćić i Putaj, 2008). Djelotvornost odgojitelja karakterizira otvorenost prema djeci i roditeljima koja utječe na unaprjeđivanje dječjeg razvoja. Odgojitelji moraju biti spremi priopćiti vlastita mišljenja i stajališta roditeljima te aktivno slušati njihova (Katz i McClellan, 2005).

Partnerstvo i suradnja roditelja i odgojitelja mora se zasnivati na uzajamnom povjerenju koje se ostvaruje kroz razmjenu korisnih informacija i mišljenja, međusobno uvažavanje, razumijevanje i savjetovanje (Rumpf, 2006). U opisanom odnosu roditelji i odgojitelji su ravnopravni, aktivni i oboje odgovorni za djetetov razvoj (Glušćić i Pustaj, 2008). Ipak, mora se napomenuti da je ponekad utjecaj odgojno-obrazovnih stručnjaka na roditelje da preusmjere obiteljski odgoj ograničen jer ovisi o volji roditelja s obzirom da je pohađanje vrtića dobrovoljno (Rumpf, 2006).

Tablica 3. Obilježja suradničkog odnosa (prema Milanović, 2014, str. 72)

OBILJEŽJA SURADNIKA (npr. odgojitelja)	OBILJEŽJA ODNOSA	OBILJEŽJA SURADNIKA (npr. roditelja)
Pozitivan stav o sebi i drugima	<ul style="list-style-type: none"> • Samopoštovanje • Poštovanje • Zaštita • Poticanje 	Pozitivan stav o sebi i drugima
Objektivnost s obzirom na situaciju, sebe, druge	Prikupljanje, primanje i davanje podataka, obrada podataka, analiza, logičko zaključivanje, dogovaranje	Objektivnost s obzirom na situaciju, sebe, druge
Emocionalna pismenost s obzirom na iskazivanje osjećaja i razumijevanje tuđih emocionalnih iskaza	Zajedništvo u tuži, strahu i radosti	Emocionalna pismenost s obzirom na iskazivanje osjećaja i razumijevanje tuđih emocionalnih iskaza

8.3. Oblici suradnje odgojitelja i roditelja

Postoji nekoliko oblika suradnje između odgojitelja i roditelja, a odabire se onaj koji najbolje odgovara roditelju (Glušćić i Putaj, 2008):

1. Individualni razgovor
2. Kutić za roditelje
3. Druženje roditelja, djece i odgojitelja
4. Radionice roditelja, djece i odgojitelja
5. Komunikacijski roditeljski sastanak.

8.3.1. Individualni razgovor

Individualni razgovor može biti sazvan od strane roditelja i odgojitelja. Na njemu prisustvuju roditelj/i i odgojitelj/i ili član stručnog tima. Individualni razgovor se organizira kada se uoči određeno stanje ili problem kod djeteta kao što je agresivnost (Glušćić i Putaj, 2008). Razgovor između odgojitelja i roditelja djeteta čije je ponašanje zabrinjavajuće treba biti opširan i informativan. Mora pružiti korisne informacije o općim pravilima ponašanja unutar vrtičke skupine, o pravilima kojih se dijete pridržava ili ih ne slijedi. Roditeljima je potrebno detaljno opisati situacije u kojima se dijete ponašalo agresivno, opisati razgovor koji se s njime vodio nakon agresivnih ispada, koje su se preventivne mjere poduzimale i njihov ishod. Pri tom je važno osvrnuti se i na djetetova postignuća i situacije u kojima je dijete pokazivalo nove usvojene oblike prosocijalnog ponašanja. Roditelje je potrebno upitati za pravila ponašanja koja vrijede u obiteljskom domu, jesu li roditelji primijetili određene situacije u kojima njihovo dijete postaje agresivno i kako oni kao roditelji na njih reagiraju. Odgojitelji pružaju podršku i potiču roditelje da se otvore i razgovaraju o svojim privatnim mislima i osjećajima (Starc i Žižak; prema Milanović, 2014).

Opisana vrsta suradnje može biti korisna za roditelja da dobiju korisne savijete i pomoć od odgojitelja ili drugih stručnih suradnika, ali i za odgojitelje da prošire vlastitu sliku o svom djetetu. Cilj sastanka jest da se roditelji i odgojitelji dogovore na koji način će dalje usmjeravati djetetov razvoj (Glušćić i Putaj, 2008)

8.3.2. Komunikacijski roditeljski sastanak

Najučinkovitiji i najučestaliji oblik suradnje odgojitelja i roditelja su komunikacijski roditeljski sastanci. Na njima se raspravlja o aktualnim temama u skupini, razvojnim karakteristikama i kritičnim razvojnim fazama, načinu rješavanja sukoba i drugim temama koje predlažu odgojitelji ili roditelji. Na ovakvim sastancima odgojitelj vodi uvodni i glavni dio te poziva roditelje da se uključe, razgovaraju i razmjenjuju svoja iskustva. Na taj način konstruiraju svoja znanja, uče nove pedagoške pristupe u odgoju djeteta i zajedno donose zaključke (Glušćić i Putaj, 2008).

Roditeljski sastanak komunikacijskog tipa može se sazvati zbog agresivnog ponašanja djece u skupini gdje odgojitelj pobliže objašnjava pojavu agresivnosti i uloge roditelja i

odgojitelja. Potrebno je učiniti sve kako bi se pružila pomoć roditelju u postizanju cilja i rješavanju problema. Ukoliko odgojitelj smatra ili zna da nije dovoljno kompetentan pružiti potrebnu pomoć djetetu i roditeljima nužno ih je uputiti ondje gdje pomoć mogu dobiti (Milanović, 2014). Također, poželjno je da odgojitelj ponudi roditeljima prikladnu stručnu literaturu u kojoj mogu pronaći dodatne informacije o agresivnom i prosocijalnom ponašanju (Starc i Žižak; prema Milanović, 2014).

8.3.3. Ostali oblici suradnje

Suradnja s roditeljima može biti ostvarena preko kutića za roditelje koji se nalazi ispred vrtićke skupine njihovog djeteta, a pruža korisne pisane informacije vezane uz skupinu: vrijeme održavanje individualnih i komunikacijskih roditeljskih sastanaka, obavijesti o organizaciji rada, aktualne aktivnosti i interesi djece i dr. Druženja roditelj, djeteta i odgojitelja mogu se organizirati kroz razne kreativne radionice, boravak roditelja u skupini, posjet roditeljskom domu ili radnom mjestu roditelja, priredbe ili izlete. Vrijeme održavanja kreativnih radionica potrebno je dogovoriti s roditeljima i uskladiti ih s vrtićkim rasporedom. Kreativne radionice koje se održavaju za roditelje, djecu i odgojitelje najčešće se organiziraju prigodom određenih blagdana. Uz njih se mogu organizirati radionice za roditelje bez djece na kojima oni zajedno s odgojiteljem izrađuju predmete za djecu.

U dogovoru s odgojiteljem, roditelji mogu doći u vrtić na zajedničko druženje s djecom te sudjelovati u njihovim aktivnostima toga dana ili predstaviti svoje posebne sposobnosti ili zanimanje. U suglasnosti s roditeljima mogu se organizirati posjeti roditeljskom domu ili radnom mjestu roditelja na kojemu mogu vidjeti konkretan proces rada. Važno je da mjesto posjeta nije predaleko od vrtića, a optimalno vrijeme trajanja je 2 do 3 sata. Ovaj oblik suradnje roditelja i odgojitelja zahtjeva detaljni dogovor i organizaciju. Mogu se također organizirati zajednički izleti roditelja, djece i odgojitelja. Pri tom je važno odabrati sigurnu lokaciju i pripremiti društveno-zabavne aktivnosti, a najčešće se organiziraju za vrijeme neradnih dana u trajanju do 3 sata. Male priredbe mogu pripremiti djeca roditeljima ili obrnuto. Međutim, najčešće odgojitelj s djecom prezentira dječje priče, pjesmice ili igre koje su u prethodnom razdoblju zajedno obrađivali. U ovakvim situacijama dijete ima priliku razvijati samopouzdanje i osloboditi se straha od javnog nastupa. Osim toga,

ovakvim se druženjima roditeljima pruža uvid u ponašanje njihovog djeteta u konkretnoj socijalnoj interakciji (Glušćić i Putaj, 2008).

Kroz navedene oblike suradnje razvija se uvažavajuća komunikacija između vrtića i obitelji, a kojima je cilj razvoj partnerskih odnosa kako bi dijete i njegove individualne potrebe bile polazište za kreiranje primjerenih odgojnih metoda te osnaživanje roditeljskih kompetencija. Partnerski odnos podrazumijeva odgojitelje i roditelje na ekvivalentnoj razini; stručnjaci koji su vezani za teorije o razvoju djece i roditeljstvo, te roditelje koji su vezani za svoju djecu i za sebe. U njima odgojitelj odstupa od pozicije autoriteta kao eksperta za odgoj i djecu, ali ne odbacuje svoja stečena znanja i iskustava. On prihvaća svoj nedostatak znanja te uočava da roditelj ima relevantno znanje koje njemu manjka. Dakle, roditeljima nudi nove ideje i smjernice te povratnu informaciju i podršku, a kroz roditeljska iskustva razvija svoju vlastitu kompetenciju (Pećnik i Starc,2010). Na taj način usklađuju svoje odgojno djelovanje, razvijaju kvalitetne partnerske odnose temeljeći ih na potrebama i interesima djeteta.

9. NOVE VJEŠTINE ZA USPOSTAVLJANJE SURADNJE I SMANJIVANJE OTPORA

Ono što je zajedničko i roditeljima i djeci jest da žele surađivati. Nema djeteta koje ne želi roditeljsku ljubav, brigu, savjetovanje i vođenje. Nema roditelja koji ne želi bliskost s djetetom i koji nije zadovoljan kad njegovo dijete uspijeva brinuti o sebi i drugima. (Rezić i sur., 2010).

9.1. „Zašto?“ i „Kako?“

„Zašto se ne igraš?“

„Zašto tuliš?“

„Zašto nisi gladan?“

„Zašto se tako ponašaš?“ (Laniado, 2006, 15)

Pitanja koja započinju sa „zašto“ izazivaju ljutnju, prkos i otpor zbog kojih nerijetko izbijaju nesporazumi ili sukobi (Laniado, 2006; Rezić i sur., 2010; Faber i Mazlish, 2019). Ovakva se pitanja doživljavaju agresivnim jer istražuju, kontroliraju, ne potiču razgovor i ne pozivaju na povjerenje. U strahu od kritiziranja i ispitivanja, tjeraju dijete da se postavi u obrambeni položaj koji dodatno zatvara komunikaciju. Dijete da bi se obranilo na ovakva pitanja odgovara jednosložnim riječima, poluistinama, pa čak izmišlja i laž (Laniado, 2006). Pitanja koja započinju sa „zašto“ potiču dijete da misli o svojim nedostacima i prihvaća svoju nesposobnost, brani se i traži izgovore (Faber i Mazlish, 2019).

S druge strane, pitanja koja započinju sa „što/tko/kada/koliko/kako“ potiču dijete da se jasno i detaljno izrazi i iskaže svoje osjećaje dok ih roditelj zainteresirano sluša (Rezić i sur., 2010). Takve upitne rečenice nemaju optužujući prizvuk i omogućavaju učinkovitu komunikaciju. Dijete zbog njih neće imati osjećaj da ga se osuđuje i napada, ono postaje svjesno svojih vlastitih nagona koje uči kontrolirati (Laniado, 2006).

„Ispričaj mi što si napravio. Kako se to dogodilo? Kako bi se ti osjećala kad...?“

(Laniado, 2006, 16)

9.2. „Bi li...“ i „bi li mogao...“

Djetetov je život ispunjen naredbama poput: ne trči, idi oprat zube, služi se žlicom, jedi, idi spavat, isključi televiziju itd. Naredbe koje se ponavljaju slabe komunikacijske veze. Kada jednostavno naredimo djeci zapravo ih sprječavamo da nauče surađivati. Kod metoda pozitivnog odgoja, alternative naređivanju, zahtijevanju i prigovaranju su molba i traženje. Prilikom traženja nečega treba upotrebljavati riječi „*Hoćeš li...*“ i „*bi li...*“ umjesto „*možeš li...*“ ili „*bi li mogao...*“ koji mogu izazvati otpor i zbunjenost (Gray, 2016).

„Bi li počistio ovaj nered?“

Izricanjem molbe na ovaj način, roditelj ne preispituje djetetovu sposobnost da počisti nered nego traži da ga počisti i šalje mu neizgovorenu poruku da nema razloga to ne učiniti (Gray, 2016).

„Bi li mogao počistiti ovaj nered?“

Izricanjem molbe na ovaj način roditelj postavljanje pitanja o njegovoj sposobnosti da počisti nered. To je skrivena naredba koja u sebi sadrži mnoštvo zbunjujućih i neizravnih poruka poput „*Doista mi ideš na živce...*“, „*Trebao si već počistiti ovaj nered..*“, „*Jako mi se žuri i ne mogu sve učiniti.*“ (Gray, 2016)

Da bi dijete motivirali na suradnju, roditelji moraju biti vrlo jasni i precizni u onome što žele. Način na koji mole izuzetno mijenja dječju želju za suradnjom. Molba mora biti izrečena na način da poziva na suradnju. Kada roditelji počnu uspostavljati veću suradnju služeći se ovom tehnikom, pripremaju djecu za svladavanje umijeća traženja i dobivanja onoga što žele. Što molba roditelja bude kraća, djetetova želja za suradnjom postaje veća. Stručnjaci savjetuju roditelje da tek nakon ostvarene zadovoljavajuće suradnje objašnjavaju djeci zašto je dobro da učine ono što od njih traže.

„Kada se djeca odupiru roditeljima, najčešće se odupiru razlozima. Kad izostavite razlog imaju manje toga čemu će se odupirati.“ (Gray, 2016, 70)

9.3. „Nemoj“ i „Želim“

Kod djece se logično mišljenje počinje razvijati oko 9 godine. Do tada je neučinkovito u komunikaciji s njima koristiti riječ „nemoj“. Riječ „nemoj“ ne potiče dijete na suradnju nego u njemu stvara još veći nagon da radi upravo ono što su mu zabranili. Tomu je tako jer malo dijete uči putem slika. Primjerice, kada mu roditelj kaže „Nemoj trčati!“ ono će zamisliti sebe kako trči. Tada umjesto da prestane trčati ono će imati još veću želju za trčanjem. Drugim riječima, dijete provodi u akciju ono što naslika u mislima. Stručnjaci savjetuju roditeljima zamjenu riječi „nemoj“ za „želim“. Zahtjev ili zapovijed iskazan na pozitivan način u djetetovoj će glavi stvoriti pozitivnu sliku: „*Želim da usporiš i hodaš polako.*“ (Gray, 2016).

Navedeni primjeri ukazuju na pristupe koji otvaraju ili zatvaraju komunikaciju. Naime, roditeljstvo iziskuje intenzivan rad na sebi jer osoba ponovno mora naučiti komunicirati. Značaj komuniciranja nije upitan no da bi bio učinkovit i da bi komunikacija doprinijela međusobno uvažavajućim odnosima potrebne su određene vještine. Svaki bi roditelj trebao razmisliti želi li da mu dijete odraste u sposobnu, odgovornu, suradljivu i samosvjesnu odraslu osobu ili u nemoćnu, pasivnu ili agresivnu odraslu osobu te u skladu s tim svoje vještine dalje razvijati. Dijete nikada nije odgovorno za roditeljske izbore ponašanja i izbore riječi, ali je svakako pod njihovim utjecajem.

10. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

10.1. Cilj istraživanja i hipoteze

Empirijski dio rada je usmjeren na ispitivanje kvalitete komunikacijskih vještina roditelja djece rane i predškolske dobi. Istraživanje je imalo za cilj ispitati moguće razlike i povezanosti komunikacije roditelja i njihovih sociodemografskih obilježja.

Sukladno cilju postavljene su sljedeće hipoteze:

H0¹: Ne postoji statistički značajna povezanost stupnja obrazovanja roditelja i njihovog iskazivanja poruka ljubavi i potvrđivanja.

H0²: Ne postoji statistički značajna razlika u iskazivanju poruka ljubavi i potvrđivanja među roditeljima s obzirom na njihov spol.

H0³: Ne postoji statistički značajna razlika u iskazivanju poruka ljubavi i potvrđivanja među roditeljima s obzirom na njihov bračni status.

H0⁴: Ne postoji statistički značajna povezanost broja djece u obitelji ispitanika i njihovog iskazivanja poruka ljubavi i potvrđivanja.

10.2. Instrument istraživanja i uzorak

Istraživanje je provedeno među roditeljima djece predškolske dobi (N=438) na području Republike Hrvatske. Prikupljanje podataka obavljeno je metodom anketnog upitnika u online formi. Anketni upitnik je modificiran na temelju Skale ranih roditeljskih poruka (prema Janković, 2011), a sastoji se od 27 tvrdnji kojima se mjere poruke ljubavi i podržavanja (v1,2,3,4,5,6,7,8,10,11,13,14,15,18,19,20,21,22,23,24,25,27), a odnose se na poruke obojene toplim emocijama koje poručuju da je dijete prihvaćeno takvo kakvo je te da je voljeno i poruke optuživanja te emocionalnog i fizičkog kažnjavanja (v9,12,16,17,26) odnosno poruke koje djetetu govore da je neželjeno, da s njim nešto nije u redu, da je krivo za probleme roditelja, koje ukazuju na negativna ponašanja i pogreške, te nasilje nad djetetom. Ispitanici su na Likertovoj skali od 5 stupnjeva izražavali svoj stupanj slaganja s navedenim tvrdnjama u rasponu vrijednosti od 1- Uopće se ne slažem do 5- U potpunosti se slažem. U sociodemografskom dijelu upitnika prikupljeni su podaci o spolu, dobi, stupnju obrazovanja,

radnom i bračnom statusu te broju djece u obitelji ispitanika. Pouzdanost upitnika je testirana metodom unutarne konzistentnosti Cronbach's Alpha, (N of Items=27) i iznosi $\alpha = ,852$ što znači da je upitnik pouzdan.

10.3. Nezavisne varijable

Budući je cilj bio ispitati komunikaciju roditelja s obzirom na sociodemografska obilježja definirane su nezavisne varijable koje su se ispitale u prvom dijelu upitnika. Obilježja ispitanika odnosila su se na spol, dob, stupanj stručne spreme, radni i bračni status i broj djece u obitelji. Distribucija rezultata nezavisnih varijabli prikazana je u sljedećim tablicama.

Tablica 4. Frekvencija odgovora-spol

		Spol			Cumulative Percent
		Frequency	Percent	Valid Percent	
Valid	Muški	23	5,3	5,3	5,3
	Ženski	415	94,7	94,7	100,0
	Total	438	100,0	100,0	

U tablici 4 je vidljivo da je većina ispitanika ženskog spola 94,7 (N=415), a svega 5,3% (N=23) ispitanika je muškog spola.

Tablica 5. Frekvencija odgovora-dob

		Dob			Cumulative Percent
		Frequency	Percent	Valid Percent	
Valid	18-23	2	,5	,5	,5
	24-28	22	5,0	5,0	5,5
	29-35	158	36,1	36,1	41,6
	36-40	160	36,5	36,5	78,1
	41-46	76	17,4	17,4	95,4
	47 i više	20	4,6	4,6	100,0
	Total	438	100,0	100,0	

U tablici 5 je vidljivo da je najviše ispitanika, 36,5%, u dobi od 36-40 godina (N=160), zatim 36,1% ispitanika u dobi od 29-35 godina (N=158), 17,4% u dobi od 41-46 godina (N=76), 5% u dobi od 24-28 godina (N=22), 4,6% u dobi od 47 i više godina (N=20), te 0,5% u dobi od 18-23 godine (N=2).

Tablica 6. Frekvencija odgovora-stupanj stručne spreme

		Stupanj stručne spreme			Cumulative
		Frequency	Percent	Valid Percent	Percent
Valid	Nkv	8	1,8	1,8	1,8
	Sss	163	37,2	37,2	39,0
	Všs	62	14,2	14,2	53,2
	Vss	182	41,6	41,6	94,7
	mr.sc/dr.sc.	23	5,3	5,3	100,0
	Total	438	100,0	100,0	

Iz tablice 6 je vidljivo da najviše ispitanika, 41,6%, ima visoku stručnu spremu (N=182), potom 37,2% (N=163) ispitanika su roditelji sa završenom srednjom stručnom spremom, 14,2% (N=62) su roditelji sa višom stručnom spremom, 5,3% (N=23) ispitanika magistri i doktori znanosti a najmanje ispitanika, 1,8%, je nekvalificirano (N=8).

Tablica 7. Frekvencija odgovora- radni status

		Radni status			Cumulative
		Frequency	Percent	Valid Percent	Percent
Valid	Zaposlen	322	73,5	73,5	73,5
	Nezaposlen	113	25,8	25,8	99,3
	Umirovljenik	3	,7	,7	100,0
	Total	438	100,0	100,0	

Iz tablice 7 je vidljivo da je većina ispitanika, 73,5% zaposleno (N=322), njih 25,8% (N=113) nezaposleno, a preostala 0,7% (N=3) umirovljeno.

Tablica 8. Frekvencija odgovora- bračni status

		Bračni status			Cumulative
		Frequency	Percent	Valid Percent	Percent
Valid	u braku	361	82,4	82,4	82,4
	Rastavljen	26	5,9	5,9	88,4
	u izvanbračnoj zajednici	51	11,6	11,6	100,0
	Total	438	100,0	100,0	

Iz tablice 8 vidljivo je da je većina ispitanika, 82,4%, u braku (N=361), njih 11,6% u izvanbračnoj zajednici (N=51), a preostala 5,9% je rastavljeno (N=26).

Tablica 9. Frekvencija odgovora- broj djece u obitelji

		Broj djece u obitelji			Cumulative
		Frequency	Percent	Valid Percent	Percent
Valid	1-2	282	64,4	64,4	64,4
	3-4	135	30,8	30,8	95,2
	>4	21	4,8	4,8	100,0
	Total	438	100,0	100,0	

Iz tablice 9 vidljivo je da većina ispitanika, 64,4%, ima 1-2 djece u obitelji (N=282), njih 30,8% 3-4 djece u obitelji (N=135) te preostalih 4,8% ima više od 4 djece u obitelji (21).

10.4. Rezultati i rasprava

Osnovne deskriptivne vrijednosti skale prikazane su u tablici 10.

Tablica 10. Osnovne deskriptivne vrijednosti skale

Descriptive Statistics												
	N	Range	Minimum	Maximum	Mean		Std. Deviation		Skewness		Kurtosis	
					Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
v1	438	3	1	4	3,68	,029	,614		-2,078	,117	4,223	,233
v2	438	3	1	4	3,86	,020	,409		-3,206	,117	11,428	,233
v3	438	3	1	4	3,41	,029	,612		-,571	,117	-,268	,233
v4	438	3	1	4	3,47	,032	,678		-1,137	,117	,915	,233
v5	438	3	1	4	2,66	,042	,885		-,187	,117	-,675	,233
v6	438	3	1	4	3,47	,031	,651		-1,148	,117	1,443	,233
v7	438	3	1	4	3,68	,025	,531		-1,589	,117	2,682	,233
v8	438	3	1	4	3,65	,029	,609		-1,825	,117	3,488	,233
v9	438	3	1	4	2,28	,044	,921		,203	,117	-,809	,233
v10	438	3	1	4	3,17	,033	,693		-,408	,117	-,270	,233
v11	438	3	1	4	3,78	,024	,496		-2,426	,117	6,415	,233
v12	438	3	1	4	1,35	,031	,653		2,067	,117	4,400	,233
v13	438	3	1	4	3,67	,027	,569		-1,805	,117	3,761	,233
v14	438	3	1	4	3,40	,032	,661		-,890	,117	,690	,233
v15	438	3	1	4	3,50	,030	,634		-1,094	,117	1,096	,233
v16	438	3	1	4	2,08	,037	,770		,560	,117	,233	,233
v17	438	3	1	4	1,21	,024	,492		2,615	,117	8,035	,233
v18	438	3	1	4	3,68	,026	,544		-1,654	,117	2,766	,233
v19	438	3	1	4	3,55	,028	,595		-,997	,117	,337	,233
v20	438	3	1	4	3,07	,035	,734		-,463	,117	-,039	,233
v21	438	3	1	4	2,87	,052	1,081		-,362	,117	-1,237	,233
v22	438	3	1	4	3,08	,040	,846		-,476	,117	-,704	,233
v23	438	3	1	4	3,53	,032	,668		-1,371	,117	1,690	,233
v24	438	3	1	4	3,25	,037	,777		-,699	,117	-,289	,233
v25	438	3	1	4	3,24	,036	,755		-,840	,117	,499	,233
v26	438	3	1	4	1,32	,027	,569		1,815	,117	3,402	,233
v27	438	3	1	4	3,65	,028	,596		-1,781	,117	3,261	,233
Valid N (listwise)	438											

Legenda: v1-Govorim djetetu „Volim te!“ , v2-Grljenjem, ljubljenjem, milovanjem dajem djetetu do znanja da ga volim, v3- Uvijek imam vremena za razgovor s djetetom kada ga ono želi, v4- Govorim djetetu da je najbolje onakvo kakvo je, v5- Svojim ponašanjem i mimikom ne dajem do znanja djetetu da se treba promijeniti na

bolje, v6- Govorim djetetu da dobro radi ono čega se prihvati, v7- Svojim ponašanjem i mimikom pokazujem djetetu zadovoljstvo onim što čini, v8- Govorim djetetu da imam povjerenja u njega, v9- S ustezanjem i rezervom dajem djetetu da obavlja sve složenije zadatke, v10- Dozvoljavam djetetu da samostalno nađe izlaze iz različitih situacija, v11- Kada pogriješim kažem djetetu „Oprosti“, v12- Svojim ponašanjem i mimikom pokazujem djetetu da je krivo za moje probleme, v13- Govorim djetetu da treba biti uporno i da ako želi u svemu uvijek može napredovati, v14- Svojom upornošću pokazujem djetetu kako da se nosi s teškoćama, v15- Kada dijete učini nešto loše, objašnjavam mu gdje je pogriješilo i pomognem naći bolje rješenje, v16- Kada dijete učini nešto loše, kaznim ga, v17- Kada dijete učini nešto tako loše da me razljuti istučem ga, v18- Govorim djetetu da uvijek treba pomoći drugima u onome u čemu može, v19- Pomažem drugima u svemu u čemu mogu, v20- Djetetu jasno postavljam granice; ne je uvijek ne i da je uvijek da, v21- Ne govorim pred djetetom i/ili drugima njemu da je bezobrazno, nezahvalno, razmaženo, lijeno, v22- Ne popuštam pred djetetovim inzistiranjem da dobije ono što sam prethodno zabranio/la, v23- Djetetu dajem samo ona obećanja koja mogu ispuniti, v24- S djetetom razgovaram o svojim osjećajima, v25- Ne prekidam dijete kada priča, v26- Kada dijete i ja razgovaramo, taj razgovor uvijek završava svađom, v27- Potičem i ohrabrujem dijete da se što slobodnije izražava.

Deskriptivne vrijednosti skale ukazuju na niži stupanj slaganja ispitanika s navedenim varijablama. Najviši stupanj slaganja vidljiv je na v2- *Grljenjem, ljubljenjem, milovanjem dajem djetetu do znanja da ga volim* (AS=3,86, SD=,409) i v11- *Kada pogriješim kažem djetetu „Oprosti“* (AS=3,78, SD=,496). Iako je kod navedenih varijabli vidljiva najviša aritmetička sredina, zabrinjavajuće je da raspon odgovora nije prelazio 4, odnosno da se većina ispitanika nije izjasnila da se u potpunosti slaže s ovim varijablama, što bi ukazivalo na potpuno uvažavanje djetetovih osjećaja i iskazivanje ljubavi i podrške od strane roditelja, osobito u situacijama u kojima pogriješe u odnosu na dijete. Najniže vrijednosti su vidljive na varijablama koje su imale negativan smjer v17- *S ustezanjem i rezervom dajem djetetu da obavlja sve složenije zadatke* (AS=1,21, SD=,492), v26- *Kada dijete i ja razgovaramo, taj razgovor uvijek završava svađom* (AS=1,32, SD=,569), a kako bi se dobio detaljniji uvid u komunikaciju roditelja i djece varijable koje su imale negativan smjer su rekodirane i konstruirana je kompozitna varijabla čije su vrijednosti prikazane u nastavku rada (tablica 12). S obzirom na specifičnost distribucije (skewness) vidljiva je povećana, ali prihvatljiva asimetrija, što ukazuje na preferenciju ispitanika prema pozitivnim vrijednostima. S obzirom na varijabilitet, pozitivne vrijednosti kurtosisa ukazuju na leptokurtičnost distribucije, što označava veću homogenost ispitanika oko aritmetičke sredine, jedino je na varijablama 3, 9, 10, 20 i 24 vidljiva blaga platikurtična sampling distribucija.

Tablica 11. Deskriptivne vrijednosti kompozitne varijable

	N	Range	Min.	Max.	Mean	Std. Deviation	Skewness	Kurtosis			
	Stat.	Stat.	Stat.	Stat.	Stat.	Std. Error	Statistic	Std. Error	Stat.	Std. Error	
composite	438	2,67	1,48	4,15	3,59	,014	,310	-1,581	,117	6,487	,233
Valid N (listwise)	438										

Kao što je prethodno navedeno, za jasniji uvid u stavove roditelja o komunikaciji s djecom rekodirane su varijable 9,12,16,17,26 kako bi sve imale isti smjer te je konstruirana kompozitna varijabla (tablica 11) u kojoj je vidljiva viša vrijednost aritmetičke sredine ($AS=3,59$, $SD=,310$). Vrijednosti skewnessa ukazuju na asimetričnu, ali prihvatljivu distribuciju odnosno preferenciju ispitanika prema pozitivnim vrijednostima dok vrijednosti kurtosisa pokazuju leptokurtičnu distribuciju odnosno homogenost ispitanika oko aritmetičke sredine. Sukladno dobivenim vrijednostima može se reći da roditelji u odnosu s djecom primjenjuju poželjne oblike komunikacije odnosno poruke koje upućuju u svakodnevnim životnim situacijama ukazuju djetetu da je prihvaćeno i voljeno. Takvi rezultati mogu potvrditi teorijsku pretpostavku da dolaskom *Konvencije o pravima djece*, koju je Hrvatska usvojila 1991. godine, odrasli djecu sve više počinju razumijevati kao nositelje prava te aktivne sudionike odgoja čije mišljenje, želje i potrebe sve više oslušuju. Ipak, za veliki broj djece u Hrvatskoj fizičko kažnjavanje i dalje je svakodnevnica. Prema rezultatima međunarodnog istraživačkog projekta „*BECAN – Epidemiološko istraživanje zlostavljanja i zanemarivanja djece*” u Hrvatskoj iz 2012. godine, tjelesno kažnjavanje je doživjelo prethodne godine 41% djece, a tjelesno zlostavljanje (npr. udarce nogom ili udarce šakom u glavu) 23,6% djece. Hrabri telefon je u 2017. godini proveo istraživanja o stavovima o tjelesnom kažnjavanju djece na uzorku od 500 sudionika iz cijele Republike Hrvatske. Tim istraživanjem utvrđeno je da svaka druga osoba (52%) smatra da se tjelesno kažnjavanje generalno ne bi trebalo koristiti, no smatra ga opravdanim u nekim situacijama, nešto manje od dvije petine sudionika (39%) prepoznaje štetnost tjelesnog kažnjavanja i smatra da se ono nikada ne bi trebalo koristiti, 7 % sudionika smatra da roditelj može koristiti tjelesno kažnjavanje kada procijeni da bi moglo biti učinkovito. 2 % sudionika ne može procijeniti je li tjelesno kažnjavanje prihvatljiva metoda ili ne. Svaki treći sudionik (34%) smatra da tjelesno kažnjavanje ne bi trebalo zabraniti roditeljima u odgoju djece, a 41% sudionika ne

zna je li tjelesno kažnjavanje u RH zakonom zabranjeno. Istim istraživanjem utvrđeno je da 72 % roditelja koristi zabrane i ograničenja kao oblik discipliniranja djeteta, pri čemu najčešće zabranjuju korištenje uređaja ili opreme (njih 78 % nekoliko puta ili često) te druženje (48 % nekoliko puta ili često). 57 % roditelja verbalno kažnjava djecu, pri čemu nekoliko puta ili često njih: 11 % vrijeđa ili naziva djecu pogrđnim imenima, 40 % prijeti, 73 % kritizira, 92 % podiže glas. 35% roditelja koristi tjelesno kažnjavanje, od kojih nekoliko puta ili često njih: 80 % udara dijete po stražnjici, 15 % povlači dijete za kosu ili uši, 8 % udara dijete rukom ili šakom, 7 % šamara dijete.

Prva nul hipoteza, kojom smo pretpostavili da ne postoji statistički značajna povezanost stupnja obrazovanja roditelja i njihovog iskazivanja poruka ljubavi i potvrđivanja, testirana je neparapetrijskim Spearman's rho testom čije su vrijednosti prikazane u tablici 11.

Tablica 12. Vrijednosti Spearman's rho testa

		Correlations		
			Stupanj obrazovanja	Composite
Spearman's rho	Stupanj obrazovanja	Correlation Coefficient	1,000	,068
		Sig. (2-tailed)	.	,156
		N	438	438
	Composite	Correlation Coefficient	,068	1,000
		Sig. (2-tailed)	,156	.
		N	438	438

Iz tablice 12 je vidljivo da ne postoji statistička značajnost čime se potvrđuje postavljena H0.

Prema istraživanju koje su proveli Kokorić, Berc i Laklija (2010) niži obrazovni status povezan je s doživljajem manje roditeljske prihvaćenosti/topline. Nalazi drugih istraživanja o utjecaju obrazovnog statusa roditelja na ukupno funkcioniranje obitelji i kvalitetu odnosa roditelja s djecom na sličan način pokazuje da obrazovanje roditelja posredno djeluje na roditeljski stil odgoja (Delale, 2001; Kokorić i sur., 2010), da je u obiteljima visokoobrazovnih roditelja prisutna veća razina obiteljske intimnosti (Berc, 2009; Kokorić i sur., 2010), da se obrazovaniji roditelji u prosjeku više i kvalitetnije bave svojom djecom, ali

samo kad to ne ometa njihove radne obaveze (Sayer, Gauthier i Furstenberg, 2004; Kokorić i sur., 2010).

Drugom nul hipotezom je pretpostavljeno da ne postoji statistički značajna spolna razlika iskazivanja poruka ljubavi i potvrđivanja među roditeljima i njihovog spola, a testirana je Man-Whitney U Testom za testiranje nezavisnih uzoraka. Rezultati su vidljivi u tablici 13.

Tablica 13. Vrijednosti Man-Whitney U Testa

Independent-Samples Mann-Whitney U Test Summary	
Total N	438
Mann-Whitney U	5771,000
Wilcoxon W	92091,000
Test Statistic	5771,000
Standard Error	590,360
Standardized Test Statistic	1,691
Asymptotic Sig.(2-sided test)	,091

Rezultati Man-Whitney U Testa pokazuju da ne postoji statistička značajnost u iskazivanju poruka ljubavi i potvrđivanja među roditeljima s obzirom na njihov spol stoga se i druga nul hipoteza potvrđuje.

Trećom nul hipotezom smo pretpostavili da ne postoji statistički značajna razlika u iskazivanju poruka ljubavi i potvrđivanja među roditeljima s obzirom na njihov bračni status.

Tablica 14. Vrijednosti Kruskal-Wallis testa

Test Statistics ^{a,b}	
	Composite
Kruskal-Wallis H	1,956
Df	2
Asymp. Sig.	,376

a. Kruskal Wallis Test

b. Grouping Variable: 5. Bračni status

Prema rezultatima Kruskal-Wallis testa vidljivo je da ne postoji statistički značajna razlika u iskazivanju poruka ljubavi i potvrđivanja među roditeljima s obzirom na njihov bračni status i time smo potvrdili i treću nul hipotezu.

Četvrta nul hipoteza kojom smo pretpostavili da ne postoji statistički značajna povezanost broja djece u obitelji ispitanika i njihovog iskazivanja poruka ljubavi i potvrđivanja testirana je neparametrijskim Spearman's rho testom. Rezultati su prikazani u tablici 15.

Tablica 15. Vrijednosti Spearman's rho Testa

			Correlations	
			Broj djece u obitelji	Composite
Spearman's rho	Broj djece u obitelji	Correlation Coefficient	1,000	-,021
		Sig. (2-tailed)	.	,665
		N	438	438
Composite	Composite	Correlation Coefficient	-,021	1,000
		Sig. (2-tailed)	,665	.
		N	438	438

Iz tablice je vidljivo da ne postoji statistički značajna povezanost broja djece u obitelji ispitanika i njihovog iskazivanja poruka ljubavi i potvrđivanja. Stoga se i četvrta nul hipoteza potvrđuje.

Amato i Fowler (2002) su svoji petogodišnjim praćenjem 3.400 obitelji došli do sličnih zaključaka; bez obzira na stupanj obrazovanja roditelja najuspješniji odgojni rezultati postižu se u obiteljima u kojima je prisutan visok stupanj roditeljske potpore, velik roditeljski nadzor i odsutnost strogog kažnjavanja (Obradović, Čudina-Obradović, 2003). Rezultati istraživanja Kokorić, Berc i Laklija (2010) pokazuju da se doživljaj roditeljskog odbacivanja povećava s brojem djece u obitelji odnosno da je značajno veći u obiteljima s 3 ili više djece u odnosu na obitelji s dvoje djece. Ovakvi se nalazi mogu povezati s teorijom smanjene obiteljske poticajnosti (Blake, 1981) koja pretpostavlja da će roditelji imati sve manje vremena i materijalnih sredstava za svako pojedino dijete u obiteljima s više djece. Zbog toga će djeca s više braće prosječno dobiti manje razvojnih poticaja od jedinaca ili djece koja imaju jednog brata ili sestru. Cleaver (2004) naglašava da je malom djetetu formalna struktura

obitelji irelevantna, sve dok je u obitelji prisutna emocionalna toplina, ljubav, pristupačnost, strpljenje i dosljednost. Prisutnost većeg broja djece ne dovodi nužno do niske kvalitete roditeljstva, no veći broj djece često je povezan s nižim materijalnim statusom obitelji te većom razinom roditeljskog stresa (Kokorić, Berc i Laklija, 2010). Može se zaključiti sljedeće, veći broj djece predstavlja mogući rizik za smanjenu kvalitetu roditeljstva koja je u istraživanju Kokorić, Berc i Laklije (2010) utvrđena kroz doživljaje manje majčine topline/prihvatanja, veće agresivnosti /neprijateljstva i nediferenciranog odbijanja očeva te veću indiferenciju/odbijanje obaju roditelja.

11. ZAKLJUČAK

Komunikacija nije neutralan proces. Kad god komuniciramo možemo razviti još suosjećanja, ljubavi i sklada ili patnje i nasilja. Stare odgojne metode koje su nekada roditelji koristili u svrhu discipliniranja bile su vikanje, kažnjavanje, batinanje, udaranje, neodobravanje, ponižavanje i posramljivanje. Njima se djecu navodilo na poštivanje pravila i poštovanje autoriteta jer se od njih očekivalo da budu poslušna, dobra i pokorna. Danas je poznato da su takve metode neučinkovite i kontraproduktivne. Današnji odgoj uz roditeljsko strpljenje, razumijevanje i vrijeme traži određena znanja i vještine. Dobar odgoj zahtijeva konstantno prilagođavanje i mijenjanje zbog čega je nemoguće tvrditi da postoji jednostavan recept koji će dijete navesti na suradnju i poštovanje autoritet. Ipak, uvijek će biti prisutne potrebe djeteta za prihvaćanjem, priznanjem, strpljenjem i ponavljanjem.

U empirijskom dijelu rada, sukladno cilju istraživanja postavljene su četiri hipoteze. Prva nul hipoteza je da ne postoji statistički značajna povezanost stupnja obrazovanja roditelja i njihovog iskazivanja poruka ljubavi i potvrđivanja. Drugom nul hipotezom je pretpostavljeno da ne postoji statistički značajna spolna razlika iskazivanja poruka ljubavi i potvrđivanja među roditeljima i njihovog spola. Trećom nul hipotezom smo pretpostavili da ne postoji statistički značajna razlika u iskazivanju poruka ljubavi i potvrđivanja među roditeljima s obzirom na njihov bračni status. Četvrta nul hipoteza kojom smo pretpostavili da ne postoji statistički značajna povezanost broja djece u obitelji ispitanika i njihovog iskazivanja poruka ljubavi i potvrđivanja. Rezultati istraživanja pokazuju da ne postoji statistička značajnost u iskazivanju poruka ljubavi i potvrđivanja među roditeljima s obzirom na njihovo obrazovanje, bračni status, spol i broj djece u obitelji i stoga su sve postavljene hipoteze potvrđene. Kao nedostatak istraživanja navela bih pristrano procjenjivanje vlastitih roditeljskih ponašanja te uzorak ispitanika koji velikim dijelom čine majke.

Komunikacija je najznačajniji čimbenik u stvaranju i razvoju međuljudskih odnosa, a počinje rođenjem pojedinca. Kvalitetne odnose je potrebno temeljiti na otvorenoj, uvažavajućoj i recipročnoj komunikaciji jer upravo kroz kvalitetne socijalne interakcije dijete doseže svoj puni potencijal te se razvija u autonomnog i odgovornog pojedinca. U uspostavi takvih odnosa neupitna je uloga svih ključnih dionika djetetovog života stoga bi svi trebali težiti razvoju suradničkih i/ili partnerskih odnosa kako bi zajednički doprinijeli njegovom pozitivnom razvoju.

12. LITERATURA

1. Ajduković, M., Pečnik, N. (2007). *Nenasilno rješavanje sukoba*. Zagreb: Alinea.
2. Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
3. Buljan Flander, G. (2010). *Ljubav i granice u odgoju djeteta*. <https://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno/rijec-ravnateljice/ljubav-i-granice-u-odgoju-djeteta/> Stranica posjećena dana 15.03.2022.
4. Cooper, S. (2009). *Braniti se riječima: kako poučiti djecu umijeću verbalne samoobrane*. Buševac: Ostvarenje.
5. Čuturić, N. (1995). *Zabrinjava me moje dijete: ponašanja djece od 2. do 6. godine*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Druckerman, P. (2020). *Zašto francuska djeca ne bacaju hranu?* Zagreb: Koncept izdavaštvo.
7. Faber, A. i Mazlish, E. (2019). *Kako govoriti da bi djeca čula i kako ih slušati da bi nam govorila*. Lekenik: Ostvarenje.
8. Ferić, M. i Žižak, A. (2004). *Komunikacija u obitelji-percepcija djece i mladih*. Hrvatska revizija za rehabilitacijska istraživanja. 40 (1). Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/11269>
9. Gluščić, J., Putaj, M. (2008). *Roditelj, dijete, odgojitelj: priručnik za roditelje i odgojitelje*. Jastrebarsko: vlastita naklada.
10. Gray, J. (2016). *Muškarci su s Marsa, žene su s Venere, djeca su iz raja*. Zagreb: Algoritam.
11. Hanh, T. N. (2015). *Umijeće komuniciranja*. Zagreb: Planetopija.
12. Hrupelj i sur. (2000). *Lijepo je biti roditelj: priručnik za roditelje i djecu*. Zagreb: Creativa.
13. Juul, J. (2006). *Ovo sam ja! Tko si ti!:* o bliskosti, poštovanju i granicama između djece i odraslih. Zagreb: Pelago.
14. Janković, J. (2012). *Plodovi roditeljskih poruka*. Zagreb: Et cetera.
15. Juričić, D. (2011). *Budi voda, a ne stijena*. Zagreb: Školska knjiga.
16. Juul, J. i Jansen, H. (2010). *Od poslušnosti do odgovornosti: kompetencija u pedagoškim odnosima*. Zagreb: Pelago.
17. Katz, L. G., McClellan, D.E. (2005). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije*.

18. Kralj, D. (2011). *Zašto je važna dosljednost u odgoju*. <https://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno teme/zasto-je-vazna-dosljednost-u-odgoju/> Stranica posjećena dana 15.3.2022.
19. Laniado, N. (2006). *Izjave koje mogu razbjesniti našu djecu*. Rijeka: Studio TiM.
20. Lupis, N. (2002). *Komunikacija*. Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima. 8 (28), 19-22 str. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/181821>
21. Milanović, M. (2014). *Pomozimo im rasti: priručnik za partnerstvo odgojitelja i roditelja*. Zagreb: Golden marketing- Tehnička knjiga.
22. Miletić, D. (2006). *Pozitivno obiteljsko ozračje kao preduvjet emocionalnog zdravlja djeteta*. Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima. 12 (45), 30-31 str. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/177733>
23. Pećnik, N. i Starc, B (2010). *Roditeljstvo u najboljem interesu djeteta i podrška roditeljima najmlađe dobi*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
24. Rezić, L., Miharija, Ž., Milanović M. (2010). *Sukobi u obitelji: kako rješavati probleme, ostati blizak s djetetom, biti zadovoljan roditelj*. Zagreb: Udruženje Djece prava.
25. Rumpf, J. (2006). *Vikati, udarati, uništavati: kako postupati s agresivnom djecom*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
26. Skupnjak, D. (2020). *Rješavanje konflikata i vještine asertivnosti*. Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanja. 3 (3). Preuzeto <https://hrcak.srce.hr/236779>
27. Škrobica, V. (2008). *Asertivnost kao važna komunikacijska vještina knjižničara u školskoj knjižnici*. Školski vjesnik: časopis za pedagoški teorijsku i praksu. 57 (3-4). Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/82632>
28. Špoljar, R. Č. i Kralj, D. (2014). *Socijalne vještine djeteta-vodič za roditelje*. Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba. Grad Zagreb.
29. Vodopija, Š. (2007). *Umijeće slušanja: priručnik i savjetnik za uspješnu komunikaciju*. Zadar: Edicija Erudita.
30. Zdenković, R. (2012). *Odgojni stilovi roditeljstva*. <https://www.poliklinika-djeca.hr/za-roditelje/izazoviroditeljstva/odgojni-stilovi-roditeljstva/> Stranica posjećena dana 15.03.2020

31. Kokorić, S. B. i sur. (2010). *Doživljaj roditeljskog prihvaćanja/odbacivanja u kontekstu različitih socio-ekonomskih uvjeta odrastanja u primarnoj obitelji* . Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja 46 (2), 1-18 str. Preuzeto sa stranice <https://hrcak.srce.hr/61555>
32. Amato, P. R., Fowler, F. (2002). Parenting practices, child adjustment, and family diversity. *Journal of Marriage and Family*, 64(3), 703-716
33. Centar Dardedze, Empowering children Foundation, Hrabri telefon (2017). *Stavovi prema tjelesnom kažnjavanju i ostalim odgojnim postupcima u Poljskoj, Latviji i Hrvatskoj – hrvatski rezultati* <https://www.poliklinika-djeca.hr/wp-content/uploads/2018/05/Stavovi-prema-tjelesnom-ka%C5%BEnjavanju-i-ostalim-odgojnim-postupcima-u-Poljskoj-Latviji-i-Hrvatskoj-%E2%80%93-hrvatski-rezultati.pdf>

Izjava o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam ja, Sandra Smiljanić, studentica 2. godine diplomskog sveučilišnog studija Rani i predškolski odgoj i obrazovanje Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, samostalno napisala diplomski rad na temu *Uloga komunikacije u učenju i razvoju djeteta*, a pod vodstvom mentora prof.dr.sc. Siniše Opića i sumentorice doc.dr.sc. Tihane Kokanović.

U Zagrebu, lipanj 2022.

Ime i prezime

Sandra Smiljanić

Potpis
